

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Katrin Hannov

**ALAEALISE KINNIPEETAVA ARUSAAM
PEREKONNA OSAST KURITEGELIKULE TEELE
SATTUMISEL**

(VIRU VANGLA NÄITEL)

Lõputöö

Juhendaja: Tiia Tulvik
MA, sotsiaalteadused

Tallinn 2010

Justiitskolledž	05.2010
„Alaealise kinnipeetava arusaam perekonna osast kuritegelikule teele sattumisel Viru Vangla näitel“	
Katrin Hannov	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles, töö maht on 48 lk, sisaldab 11 tabelit ja 18 joonist. Töö kirjutamisel kasutati 26 kirjanduslikku allikat, millest 20 on eestikeelsed; 2 on soomekeelsed ja 4 ingliskeelsed. Töö koosneb teoreetilisest osast, empiirilise uurimisest ning tulemuste analüüsist. Teoreetilises osas tutvustab autor Julian Rotteri kontrollkeskme teooriat ja annab ülevaate alaealiste õigusrikkumistest. Töö empiirilises osas seatud eesmärgiks välja selgitada, mida arvavad alaealised kinnipeetavad oma päritoluperekonnast ja milliseid hoiakuid nad kodust kaasa saavad. Töö hüpoteesiks on väide, et alaealiste kinnipeetavate arvates on nende perekonnal ja sõpradel määrav osa kinnipeetava kuritegelikule teele sattumisel, mille kontrollimiseks viidi Viru Vangla alaealiste kinnipeetavate hulgas läbi kvantitatiivne uurimus ankeetküsitluse näol. Valimiks on 27 kinnipeetavat vanuses 15-17 aastat.</p> <p>Tegu on osaliselt võrdlusuuringuga, kus tulemused analüüsitakse ja võrreldakse 2006. Aasta uuringu „Eesti alaealiste käitumine“ andmetega.</p> <p>Töö käigus said esitatud küsimused vastused.</p> <p>Käesoleva lõputööga püüab autor pöörata tähelepanu kasvavale alaealiste kuritegevusele ning nende käitumisele ja hoiakutele oma perekonna ja sõpradega.</p>	
Võtmesõnad: alaealised, päritoluperekond, kontrollkeskme teooria; alaealiste õigusrikkumised; riskihindamine	
Ключевые слова: несовершеннолетние; семья, в которой родился; теория о контрольном центре; правонарушения несовершеннолетних; оценка риска.	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS.....	4
1. PEREKONNA TUNNETAMISE ALUSED	6
1.1. Mina- kujunemine.....	6
1.2. Kriitiline mõtlemine.....	8
1.3. Kontrollkeskme teooria.....	9
1.4. Kaitsemehhanismide olemus	11
1.5. Alaealiste õigusrikkumised	12
2. UURIMISPROBLEEMI ASETUS JA METOODIKA.....	14
2.1 Eesmärk ja uurimusküsimused	14
2.2. Meetodi iseloomustus	15
2.3 Valimi iseloomustus	16
3. TULEMUSED JA ANALÜÜS	18
3.1. Üldandmed.....	18
3.2. Õigusrikkumised.....	19
3.3. Perekond	21
3.4. Perekonna materiaalne heaolu.	24
3.5. Perekonnasisesed traditsioonid.....	27
3.5.1. <i>Pere riskifaktorid</i>	29
3.6. Alaealiste õigusrikkumised ja vanemate sotsiaalne kontroll.	31
3.6.1 <i>Alaealise tunnustamine perekonnas</i>	35
3.6.2. <i>Vanemate reageeringud erinevatele õigusrikkumistele</i>	37
JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	41
KOKKUVÕTE	44
PE3IOME.....	45
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	46
TABELITE JA JOONISTE LOETELUD	48
LISA.....	49

SISSEJUHATUS

Teema valiku puhul - „Alaealise kinnipeetava arusaam perekonna osast kuritegelikule teele sattumisel Viru Vangla näitel“ - sai määravaks asjaolu, et autor on oma teenistuses Viru Vanglas töötanud alaealiste kinni peetavate isikutega. Nende tähelepanekute põhjal puudus paljudel vaatlusalustest perekonna ja lähedaste tugi vanglas viibimise ajal. Sellest ajendatult soovib autor käesolevas lõputöös uurida alaealise kinnipeetava arusaamu päritoluperekonna mõjust elutee kujunemisel – lähtudes Viru Vangla alaealiste kinnipeetavate hoiakutest. Seda, kuidas kirjeldavad vanglas viibivad laps-kinnipeetavad sidet oma perekonnaliikmetega varasemas lapsepõlves ja nüüd kinnipidamisasutuses viibimise ajal ning millised on alaealiste kinni peetavate suhted oma pereliikmetega. Autor soovib uurimistöös saada ülevaadet kinnipeetavate arvamustest perekonna osatähtsuse kohta ja suunavatest mõjutustest nende elus.

Lõputöö eesmärgiks on kirjeldada kinnipeetava arusaamu perekonna osast tema kuritegelikule teele sattumisel.

Eesmärgist lähtuv põhiline uurimisküsimus: mil määral ja kuidas mõjutavad välise faktorid nagu pere ja sõbrad uurimiseluste retsidiivsust?

Hüpoteesiks on antud lõputöös väide, et alaealiste kinnipeetavate arvates on nende perekonnal ja sõpradel määrav osa kinnipeetava kuritegelikule teele sattumisel.

Teooriat käsitlevas osas lähtub autor USA sotsiaalpsühholoogi Julian Rotteri (1916) poolt 1954. aastal välja töötatud kontrollkeskme teooriast ja millest on nüüdseks saanud oluline osa isiksuse uuringute puhul. Edukus või siis ebaõnnestumine - need sõltuvad indiviidi puhul sellest, milline on antud indiviidi kontrollkesk - kas sisemine ehk internaalne või väline ehk eksternaalne. Mitmete uurimuste põhjal on leitud, et internaalse kontrollkeskme korral on õpilastel paremad õpitulemused, nad saavad elus paremini hakkama kui need, keda mõjutab rohkem eksternaalne ehk väline kontrollkeskme.

Eksternaalse kontrollkeskme korral käitub inimene rohkem väliste mõjutuste põhjal,

läheb kaasa rühma otsuste, tõekspidamiste ja väärtustega. Internaalse kontrollkeskme väljakujunemisel käitub inimene oma sisemistest otsustest, tõekspidamistest ja väärtustest lähtuvalt.

Lõputöö puhul on kvantitatiivse uurimismeetodina kasutatud ankeetküsitlust, mis viidi läbi Viru Vangla alaealiste kinni peetavate isikute hulgas. Ankeetküsitlusega soovib autor saada andmeid vanglas viibivate alaealiste kinnipeetavate arvamustest, arusaamadest, kinnipeetavate peresidemetest, piiride seadmisest, toetusest ja mõjutusvahenditest perekonnas. Kui suur roll on kinnipeetava arvates perekonnal selles, et ta viibib vanglas.

1. PEREKONNA TUNNETAMISE ALUSED

Lapse normaalne kasvukeskkond on perekond ja kodu, mis moodustavad olulise osa last ümbritsevast sotsiaalsest keskkonnast. Pereliikmed - sealhulgas lapsed - kujundavad kodu näo; ent kodu voolib ka pereliikmeid, eeskätt kodus sirguvaid lapsi. Kodust ja perekonnast saab laps kaasa palju sellist, mida täiskasvanuna on raske kui mitte võimatu muuta. Sama kehtib ka sotsiaalse keskkonna teiste osade, näiteks kooli, sõprusringkonna ja naabruskonna kohta, mille mõju on samuti ilmne, kuigi ehk mitte nii tuntav kui perekonna mõju. Seega - sotsiaalsest keskkonnast tervikuna sõltub see, milline on lapse mõttemaailm ja arusaamad, väärtushinnangud ja hoiakud (Bronfenbrenner 1979; 1986).

1.1. Mina- kujunemine

Arenevas inimeses tekib kindel alajaotus endale viitavaid väiteid, mis iseenesest moodustab omaette teooriavormi ehk meta - kognitiivse hinnangusüsteemi teiste tegevuse suhtes. See on kognitiiv-käitumuslik minapildi evolutsiooni vaade. Teadmist sellest, mida nimetatakse „objektiivseks“ või fenomenaalseks minaks, vaadeldakse osana mälus talletatavast informatsioonist. Higgins (1987: 319-340) formuleeris mina funktsioneerimise kognitiiv-käitumusliku mudeli, mis kujutab seda mina-seisundi mõõtmete seeriana. Enamusel juhtudel eksisteerib ebakõlasid mina kolme vormi vahel (tegelik (*actual*), ideaalne (*ideal*) ja võimalik (*ought*)). Higgins arvates näitavad nende ebakõlade mustrid kindlat tüüpi häireid ja haigusi.

Nende endale viitavate konstruktide sees on veel üks komplekt väiteid, mis kirjeldavad meie ümber asuva maailma põhjus-tagajärg suhteid, sealhulgas meie **enesetaju**. Neid väiteid kutsutakse omistamiseks ja neil on kolm mõõdet:

1. sisemine-väline: kuivõrd põhjuseid omistatakse indiviididele endale või keskkonna sündmustele nagu näiteks teiste inimeste tegevusele;
2. stabiilne-ebastabiilne: kuivõrd nad on staatilised või muutuvad aja jooksul;
3. spetsiifiline-globaalne: kuivõrd nad laienevad ühele sündmusele või kogemussfäärile või laienevad tervele sündmuste klassile (McGuire 2000: 20).

Mina-pilt on käsitlus, mis on inimesel iseenda kui füüsilise, sotsiaalse ja hingelise või moraalse olendi kohta. Mina-pildi moodustavad oletused enda kohta, hoiakud ja tunded enda suhtes. Mina-pilt mõjutab seda, mida me ootame teistelt ja kuidas me reageerime teistele inimestele. Mina-pilt – kujutlus iseendast ja enesest teadlikuks olemine. Sisaldab järgmisi aspekte:

- kuidas inimene tajub end;
- mida inimene mõtleb endast;
- kuidas ta end hindab;
- kuidas ta püüab oma väärtust tõsta või kaitsta teiste arvamuste eest (Petolai: 2002).

W. James- mina - pildi teooria:

- *materiaalne mina - keha ja omand
- *sotsiaalne mina - mida teised mõtlevad minust
- *vaimne mina- psüühilised võimed, kalduvused

Ch. Cooley- peegel-mina teooria: Inimene tunnetab ennast kui peegeldust teistelt inimestelt; lähtub mõttest, et inimene on see, mida teised temast arvavad; toob välja 3 komponenti:

- *kujutlus sellest, millisena teistele isikutele näin
- *kujutlus hinnangust, mida teine sellele annab
- *Mina omapärane tunne. n. uhkus või alandus

G. Mead- interaktsionalistlik mina-pildi teooria:

- *Mina - pilt kujuneb välja vastastikuse suhtlemise alusel
- *inimene peab toimima rolliootuse järgi
- *inimese eneseteadvus peegeldab kõigepealt teatud rollide süsteemi
- *eneseteadvus on sotsiaalse mõjutuse tulemus
- *kuna indiviid harjub ennast vaatlema kui objekti

Määrav pole üksikute inimeste arvamus, vaid mingi “üldistatud teine” s.o. sotsiaalse rühma kollektiivne hoiak (Petolai: 2002).

Seega Mina kujunemine ja Mina-pilt omab olulist tähendust inimese arengus, see on aluseks enesehinnangule, mis omakorda mõjutab valikute ja otsustuste tegemist, on aluseks väärtuste kujunemisele, mis omakorda mõjutab moraalset käitumist, kriitilist mõtlemist, valikuid hea ja halva vahel, lubatu ja lubamatu vahel.

1.2. Kriitiline mõtlemine

Kriitiline mõtlemine ei tähenda kellegi või millegi puuduste otsimist. Pigem kehtib see mõtlemise teatud kvaliteedi kohta - hoolika, loogilise ja ratsionaalse mõtlemise kohta. Omadussõna „kriitiline“ on mõeldud näitama, et iniviidid, kes sellist mõtlemist kasutavad, võivad ja suudavad enda ja teiste mõtlemise üle otsustada ja seda hinnata, kindlustamaks selle loogilisust ja ratsionaalsust; et nende ja teiste järeldused on saanud loogikavigadeta ja tuginevad piisavale ja õigele informatsioonile, mitte eelarvamustele, põhjendamatuetele oletustele, faktide moonutamistele või järelekatsetamata arvamustele (Ross 1998:56).

Paljude kurjategijate mõtlemine tundub vaatamata nende intelligentsusele sageli arusaamatuna. Üheks sagedamini äratuntud mõtlemisveaks on oma kuritegudes teiste või kontrollimatute asjaolude süüdistamine. Sellised oma käitumise õigustamise katsed võivad olla täiesti ratsionaalsed, arvestades seda, mida nende kohta teame. Sageli vaadatakse nende seletusi aga „eneseõigustustena“. Selle asemel, et neid väiteid lihtsalt ühiskonnastase käitumise vabandustena kõrvale jätta, oleks soovitatav arvestada võimalusega, et nad peegeldavad kurjategijate vajakajäämisi kriitilise mõtlemise oskustes; oma järelduste õigsuse hindamise oskustes olemasoleva informatsiooni valgusel.

Kurjategijaid, kellel puuduvad kriitilise mõtlemise oskused, on väga kerge eksiteele juhtida, kuna nad ei analüüsi adekvaatselt teiste inimeste sõnumeid. Ometi juhivad nad sageli *ennast ise* eksiteele, kuna ei saa hakkama oma mõtete kriitilise hindamisega. Üldistatult öeldes ei suuda paljud kurjategijad enda käitumist oma mõtlemise kriitilise uurimise abil reguleerida. Nad ei suuda määratleda, kas nende mõtted on mõistlikud. Oma ideede analüüsimise asemel nad aktsepteerivad neid. „See on sellepärast nii, et ma mõtlen nii“ (Ross 1998:22-23).

1.3. Kontrollkeskme teooria

Sotsiaalse õppimise puhul pööratakse põhitähelepanu kognitiivsetele muutujatele, mis on internaalsed (mõtlemine ja mälu). Inimene omandab sotsiaalsest keskkonnast palju asju teiste inimeste vaatlemise ja kuulamise ehk sotsiaalse õppimise teel, mistõttu on just sellel viisil määrav tähendus käitumise kujunemisel (Saar 2007:197).

Sotsiaalse õppimise teooriate hulka kuulub *kontrolli lookuse* mõiste, mille võttis kasutusele J. Rotter (1966) ning see on osutunud väga kasulikuks õpilaste kooliedukust mõjutavate tegurite mõistmisel. Paljud uurimused on näidanud, et õpilased, kellel on tugev sisemise kontrolli lookus, sooritavad paremini kontrolltöid ja neil on üldse parem õppeedukus kui nendega võimetelt võrdsete, ent valdavalt välise kontrollikeskme õpilastel (Messer:1972; Wilhite:1990). Kontrollikese ehk kontrolli lookus on üks kontseptsioon, mis aitab seletada, kuidas inimesed kalduvad põhjendama oma edu või ebaedu (Krull 2000: 414).

Julian Rotteri (1916) järgi on üks keskseid generaliseeritud ootusi inimeste hoiak selle suhtes, kas tema käitumine on kontrollitud seesmiselt - internaalselt - või keskkonna poolt ehk eksternaalselt.

Rotterit huvitas mis tahes elualal aktuaalne küsimus, milliste teguritega määratakse inimese käitumine keerukas olukorras. Tema õpetuse võiks kokku võtta järgmiste teesidega: inimese arengus on määraval kohal tema suhte toime oma keskkonnaga; inimene on sihipäraselt tegutsev olend, kes isiksusena kujuneb välja sotsiaalse õppimise käigus; inimkäitumist kujundab motivatsiooniline suundus, eksternaalne või internaalne eluhiak (Kidron 2005:194).

Sisemise kontrollkeskme inimene tunnetab oma jõudu ning usub, et suudab väliseid sündmusi mõjutada ja kontrolli all hoida. Ta on veendunud, et edu ja ebaedu oleneb tema pingutustest ja vedamisel pole tähtsust. Sisemise kontrollkeskme õpilane arvab, et hinded koolis sõltuvad tema enda võimetest ja pingutustest, mitte aga näiteks õpetaja hoiakust, heast eksamipiletist, direktori iseloomust. Sama kontrollkeskme õpetaja on kindel, et õpilaste suhtumine temasse sõltub tema tegevusest, mitte aga mõningate õpilaste pahasovlikkusest. Õpilastega konflikti sattudes usub selline õpetaja, et suudab

lahenduse leida ja enamasti ta saabki hakkama (Teiverlaur 2009:25).

Teiverlauri andmetel seevastu välise kontrollkeskmega inimesele tundub, et tema edu ja edutus sõltuvad välisteguritest, mitte temast endast. Välise kontrollkeskmega õpilane seletab oma vanematele, et tal pole mõtet klassikaaslastega suhelda, sest nagnii peetakse teda valgeks vareseks; et õppimist ei ole mõtet tõsiselt võtta, sest tulemused sõltuvad juhusest ja hea töökoha saamine oleneb tema arvates pigem tutvustest kui koolilõputunnistusest ja teadmistest (Teiverlaur 2009:25).

Õpetajad, kellel domineerib eksternaalne kontrollkese, ei ole õpilaste hulgas nii populaarsed kui need, kellel domineerib internaalne kontrollkese. Mida eksternaalsem õpetaja, seda enam kipub ta ärrituma, karistama, sõimama ja intrigeerima.

Uuringud on näidanud (Boor 1976, ref. Teiverlaur 2009:25), et eksternaalse kontrollifookuse ja enesetapu korrelatsioonikoefitsent on +0.68, mis näitab, et usk iseendasse ja oma võimetesse on eluks hädavajalik. Samas uuemad uuringud näitavad, et pidevalt suureneb nende inimeste hulk, kel domineerib väline kontrollkese. Eksternaalse kontrollkeskmega inimestel esineb rohkesti psühholoogilisi probleeme ja psüühilisi haigestumisi. Nende juures on esile toodud eriti madalat eneseaustust ja depressiooni (Phares 1976, ref. Teiverlaur 2009:25).

Lähtuvalt Julian Rotteri teooriast näitavad uuringud, et sisemise kontrollkeskmega inimesed tulevad oma eluga paremini toime kui välise kontrollkeskmega inimesed. Samuti meeldivad internaalid teistele inimestel rohkem, kuigi nad kontrollivad kaaslasti ja manipuleerivad nendega rohkem (Teiverlaur 2009:26).

J. Saare (2007:198) andmetel on välise kontrollikeskme üks äärmuslikest avaldusvormidest *õpitud abituse sündroom*. Kontrollikese kujuneb välja varasemate kogemuste, kinnituste põhjal ja sõltub perekondlikust kasvatuses ning kultuurilisest keskkonnast. Enamasti internaalselt kontrollitud inividid kasvavad üles perekondades, kes on orienteeritud edule, haridusele ja vastutusele. Korduvalt on leitud, et naised kalduvad enam välist kontrolli tähtsustama kui mehed.

1.4.Kaitsemehhanismide olemus

S. Freudi, A.Adleri, C.Jungi ja E.Frommi arvates on moraalse arengu tähtsaim aeg lapsepõlveaastad ja tähtsaimad mõjutajad vanemad ja perekond. Super-egost kasvab omamoodi sisemine tsensor, mis hakkab otsustama lubatu ja keelatu, hea ja halva üle (Tuulik 2002: 65).

Inimese eneseteadvus võib olla **adekvaatne** või **ebaadekvaatne**. Viimane jaguneb omakorda kõrgeenenud või madaldunud enesehinnanguks. Adekvaatne enesehinnang eeldab kriitilist suhtumist iseendasse ja sellisel juhul on inimese enda ja ta kaaslaste poolt antav hinnang tema minale enamasti sarnased. Eneseteadvus on suurel määral sotsiaalsete mõjutuste tulemus, mille käigus inimene end teadvustab ja teatud määral vaatleb ennast kui objekti (Teiverlaur 2003: 8).

Lühidalt öeldes näevad psühhodünaamilised käsitlused hälbiva käitumise põhjuseid instinktiivsete ajede vahelistes pingeid tekitavates konfliktides, millest püüavad meid säästa *kaitsemehhanismid* (Butler &McManus 2002: 119).

DSM-IV-TR (2000) järgi defineeritakse kaitsemehhanisme kui automaatseid psühholoogilisi protsesse, mis kaitsevad isiksust ärevuse ning sisemiste ja väliste ohtude või stressorite teadvustamise eest. G.E.Vaillant`i (1977), D.S.Holmes`i (2001) ja teiste uurijate arvamuse kohaselt kasutab inimese Ego kaitsemehhanisme enamasti alateadlikult negatiivse emotsionaalse stressi vähendamiseks või vältimiseks, kusjuures selle käigus tekib ka reaalsuse tunnetamise muutus. Mida küpsem on Ego kaitse, seda väiksem on reaalsuse moonutus.

Kindlasti ei ole liialdus väita, et psühhotraumad, mida tuleb kõigil meil hulganisti oma elu jooksul üle elada, mõjuvad käitumisele ja võivad muuta isegi meie iseloomu. Reageerimine psühhotraumadele oleneb aga isiksusest tervikuna, selle küpsusest ja psüühilise pinge taluvusest. Pikaajalise emotsionaalse stressi või ägeda psühhotrauma tagajärjel muutub inimese enesehinnang tavaliselt ebastabiilseks ja sellisel juhul hakkab ta kasutama Ego kaitsemehhanisme (Teiverlaur 2003: 12).

1.5. Alaealiste õigusrikkumised

Alaealiste kuritegevus on tõmmanud kriminoloogide tähelepanu märksa enam kui mõne muu vanusegrupi kuritegevus. Seda asjaolu on võimalik seletada erinevate põhjustega:

- 1) alaealised on kriminaalselt kõige aktiivsem vanusegrupp;
- 2) isikud, kes alustavad kuritegelikku karjääri alaealistena, kalduvad omama pikemat kuritegelikku karjääri kui hiljem kuritegelikule teele asunud;
- 3) alaealised panevad sagedamini toime raskeid kuritegusid oma kuritegeliku karjääri jooksul.

Neid kahte viimast asjaolu on võimalik seletada kahel viisil: esiteks on alaealistena kuritegelikule karjäärile asunutel lihtsalt pikem periood, mille jooksul nad saavad kuritegusid toime panna ja teiseks - alaealised kurjategijad on vähem haaratud tavapärasesse normikuulekasse tegevusse ja seetõttu on neil rohkem aega kuritegelikuks käitumiseks.

- 4) alaealiste kuritegevusel on spetsiifilised muust kuritegevusest erinevad põhjused;
- 5) alaealiste kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine on oluliselt tõenäolisem kui täiskasvanud kurjategijate puhul (Ginter; Saarsoo; Sootak 2000 : 5).

2008.aasta jooksul tehti kindlaks 2289 isikut, kes kuriteo toimepanemise ajal olid alaealised (17 aastased või nooremad). Alaealiste ning nende toimepandud kuritegude arvestuse aluseks on 2008. aasta jooksul lahendatud kuriteod ehk kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamised ning kohtusse saatmised. See tähendab, et alaealise osalus kuriteos on kuriteo lahendamise ajaks piisavalt kindel. Teiselt poolt aga tähendab see, et kuritegude hulgas on ka neid, mis on toime pandud varasematel aastatel (Salla; Tamm 2009 : 69).

Keskmisest enam panevad alaealised toime varavastaseid kuritegusid. Jätkuvalt on alaealiste seas levinud võõra dokumendi kasutamisega seotud kuritegude arv. Alaealiste toimepandud väärtegude arv kasvas 14 %, eelkõige kasvas alaealiste arv, kes rikkusid Alkoholiseaduses toodud piiranguid alkoholi tarvitamisel (Salla; Tamm 2009: 69).

Võrreldes 2007. aastaga, kui selgitati välja 2114 alaealist kurjategijat, on seda 8% enam. Alaealistest kurjategijatest oli poisse 83% ning tüdrukuid 17%. keskmisest tunduvalt kõrgem oli tüdrukute osakaal narkokuritegude (26%), võõra vara omastamise

(26%), valeütluste andmise (56%) ning tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamise puhul (56%). Viimase kuriteoliigi puhul on tegu teisele isikule kuuluva dokumendi kasutamise või kasutada andmise juhtumitega, enamasti anti oma dokumenti kasutada vanusepiiranguga ööklubidesse sissesaamiseks (Salla; Tamm 2009: 69).

Alaealiste üldine kuritegelik aktiivsus paistab Eestis eriti silma varavastaste kuritegude puhul. Kui keskmiselt moodustasid alaealiste poolt toime pandud kuriteod umbes 15% kõikidest lahendatud kuritegudest, siis näiteks varguse puhul oli alaealiste osakaal 19%, röövimiste puhul 23%, väljapressimiste puhul aga lausa 40%. Registreeritud vägistamistest panid alaealised toime iga viienda kuriteo (Salla; Tamm 2009 : 71).

Väärtegusid, mida alaealised toime panid, registreeriti Justiitsministeeriumi Kriminaalstatistika andmetel 2008. aastal kokku 32 717, mida on 2007. aastaga (28 730). võrreldes 3984 võrra rohkem ja 8642 väärteo võrra rohkem kui 2006. aastal (24 075). Seega kasvas alaealiste väärtegude arv võrreldes 2007. aastaga 14% (Salla; Tamm 2009 : 71).

2. UURIMISPROBLEEMI ASETUS JA METOODIKA

Probleemi õigeks püstitamiseks piisab, kui näidata ära lahenduseks vajalikud tingimused, kuid need ei pea olema tingimata lahenduseks piisavad. Probleemi õigeks lahendamiseks tuleb ära näidata vajalikud ja piisavad tingimused. Teaduslik lähenemisviis eeldab olemasolevale teadmisele põhineva probleemi püstitamist. Uurimuse eesmärgiks võib olla neli asjaolu. Uurimus võib olla kaardistav, kirjeldav, seletav või ennustav. Ometi võib märgata, et uurimisel võib olla rohkem kui üks eesmärk ja et see võib uurimuse käigus muutuda (Hirsjärvi jt 2005: 129).

2.1 Eesmärk ja uurimusküsimused

Üldjuhul on töö eesmärgiks mingite teoreetiliste (või praktiliste) probleemide käsitlemine (või lahendamine). Uurimisülesanne määrab sageli ka parameetrid, mida on vaja fikseerida ja analüüsida. Siit omakorda tuleneb konkreetsete uurimismeetodite, vahendite ja analüütiliste protseduuride vajadus (Kalle 2000: 14).

Kvantitatiivseid uurimismeetodeid kasutatakse eelkõige uuritava probleemi või nähtuse kirjeldamisel, vähem seletamisel. Eesmärk on suhteliselt suurelt hulgalt küsitletavatelt saada statistiliselt usaldusväärseid andmeid. Selles paradigmas rõhutatakse üldkehtivaid põhjuse ja tagajärje seadusi (Hirsjärvi 2005: 130).

Lõputöö eesmärgiks on kirjeldada kinnipeetava arusaama perekonna osast tema kuritegelikule teele sattumisel. Autor viis läbi ankeetküsitluse Viru Vanglas viibinud 27 alaealise kinnipeetava hulgas, et uurida nende arvamusi perekonnast, arusaamu päritoluperekonna mõjust elutee kujunemisel. Samuti selgitati ankeetküsitluses, millised olid peresised suhted ja peres kehtestatud reeglid. Oluliseks peeti vanemate reageeringud olukorras, kus alaealine oli toime pannud õigusrikkumisi.

Oluline küsimus antud lõputöös on alaealise enese vastutuse osa toimepandud õigusrikkumiste eest.

Uuringus lähtub töö autor kontrollkeskme teooriast ja kriitilisest mõtlemisest- kuidas hindab alaealine enda poolt sooritatud õigusrikkumisi – kui suurel määral ta tajub, et on

midagi valesti teinud või peab seda loomulikuks käitumiseks.

2.2. Meetodi iseloomustus

Kvantitatiivset uurimust, millest on kasutusel mitu nimetust, nagu hüpoteetilis-deduktiivne, eksperimentaalne ja positivistlik uurimus, kasutatakse üsna palju sotsiaals- ja ühiskonnateadustes. Selles paradigmas rõhutatakse üldkehtivaid põhjuse ja tagajärje seadusi. Taustaks on niinimetatud realistlik ontoloogia, mille järgi tegelikkus moodustub objektiivselt tõdetavatest tõsiasjadest (Hirsijärvi 2005).

Kvantitatiivses uurimuses on kesksed:

- * järeldused varasematest uuringustest;
- * varasemad teooriad
- * hüpoteeside esitamine, mõistete määratlemine
- * katsekorralduse või andmete kogumise kavandamine, milles on oluline, et vaatlusandmed sobiksid kvantitatiivseks, arvudes mõõtmiseks.
- * katseisikute või uuritavate isikute valimine, tihtigi üksikasjalikud katseisikute määratlused ja valimite kavad; määratletakse põhirühm, mille tulemused peavad kehtima ja võetakse sellest põhirühmast valim.
- * muutujate moodustamine tabeli kujul ja andmete korrastamine statistiliselt käsitletavaks.
- * järelduste tegemine vaatlusandmete statistilisele analüüsile tuginedes, tulemuste esitamine protsenttabelites ja tulemuste olulisuse statistiline testimine (Hirsijärvi 2005:131).

Oluline on teooria ja empiiria omavaheline seos. Hüpoteetilis-deduktiivse malli järgi sünnib teooria nende vaatluste põhjal, mida tehakse reaalsest maailmast. Teooriatest võib luua mõtlemise abil uusi hüpoteese, mida omakorda saab reaalses maailmas tõestada. Seega juhib teooria uue teadmise otsimist nagu ta ka korrastab ja süstematiseerib kogutud aineistiku (Hirsijärvi 2005:134-135).

Lõputöö eesmärgist lähtuvalt peab autor uurimismeetoditest sobivamaks ankeetküsitlust. Ankeetküsitluse viib autor läbi Viru Vangla alaealiste kinni peetavate isikute seas. Käesoleva lõputöö akeedi tulemused analüüsitakse ja võrreldakse 2006.

aasta uuringu „Eesti alaealiste hälbiv käitumine“ andmetega (Markina; Šahverdov-Žarkovskiga). Võrdlusuuringu sihtgrupi moodustasid kõik Eesti üldhariduskoolide 7, 8, ja 9. nda klassi õpilased.

Vanglas viibivate alaealiste kinni peetavate vanus käesoleva lõputöö tegemise ajal oli 15-17 aastat, seetõttu sobivad mõlemad uuringute tulemused omavaheliseks võrdlemiseks just eelkõige vanuseliselt.

Ankeetküsimustik on koostatud põhimõttel, et esimeses osas (A-osa) on analoogsed küsimused võrdlusuuringu ankeetküsitlusest.

Teises osas (B-osa) ankeetküsimustik on koostatud lõputöö autori poolt, ning koosnes 37-st küsimusest. Kokku on ankeedis 63 küsimust. Küsimused on jaotatud viide rühma. Kaks küsimuste rühma on seotud võrdlusuuringuga.

Esimese osa küsimused ei ole nummerdatud, vaid aluseks on võetud võrdlusankeedi küsimuste numeratsioon. Ankeedis olevad küsimused puudutasid kinni peetava elamistingimusi, peretraditsioone, majanduslikku olukorda ja suhteid perekonnas; alaealiste läbisaamist vanematega. Eraldi on küsimused, mis hõlmavad perekonnasiseseid reegleid ja sanktsioone reeglite rikkumiste puhul ning küsimused, mis puudutavad alaealise kinni peetava õigusrikkumisi ja vastutust.

2.3 Valimi iseloomustus

Lõputöö sihtgrupi moodustavad Viru Vanglas viibivad meessoost alaealised- nii eeluuritavad kui süüdimõistetud. Välja jagati 31 ankeeti, millest täideti ja tagastati 30 ankeeti. Ühte ankeeti ei tagastatud ja kolmel korral oli alaealine saanud täisealiseks ehk 18, seetõttu ei kuulunud enam valimisse. Valimi moodustasid 27 uuritavat alaealist kinnipeetavat.

Vanuselisel jaotus valim järgnevalt: 15-aastaseid oli 2; 16-aastaseid oli 4 ja 21 vastajat olid 17-aastased. Vastajatest 10 täitsid ankeedi vene keeles ja 17 eesti keeles. Eeluuritavatest oli venekeelse ankeedi täitjaid 4 ja eestikeelseid ankeete täitsid 6 noorukit, kellest 15 viibisid karistusasutuses esimest korda ja 12 teist korda.

Materjali analüüsimise käigus saadud kvantitatiivsed tulemused mõtestatakse lahti keeleliselt korrektses ja arusaadavas vormis. Kõrvuti statistilise analüüsiga on äärmiselt oluline tulemuste tõlgendamine, nende lahtimõtestamine. Siin on võimalik kasutada mitmeid meetodeid nagu võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine jt. Sisuliselt peaks kõik eelnev andma vastuse järgmistele küsimustele:

- mida saadud tulemused tegelikult näitavad;
- kas tulemused on usaldusväärsed (arvestades lähteandmete, metoodika ja uurimismeetodite viga);
- milline on sedastatud teadusfaktide mõjusfäär;
- kas töö hüpotees leidis kinnitust või mitte;
- milline on saadud tulemuste seos (kooskõla) varem teatuga, varasemate tulemustega jms;
- millisel määral on saadud tulemused vastuolus varasematega, millest vastuolud on tingitud;
- milles seisneb sedastatud teadusfaktide uudsus ja teoreetiline väärtus;
- millised on töö põhilised järeldused (Kalle 2000: 18).

3. TULEMUSED JA ANALÜÜS

3.1. Üldandmed

Vanuseliselts olid uurimuses ülekaalus 17 aastased noorukid, keda oli 21 ehk 78% ; 16 aastaseid noorukeid oli 4 vastajat ehk 15% ja 15 aastaseid 2, kes moodustasid kogu valimist 7%.

Eestist on pärit 96 % vastanutest, nende vanematest on eesti päritoluga 70% emad ja 48% isad. Ülejäänute päritolumaaks on Ukraina; Venemaa; Aserbaidžan; Valgevene. Koduseks keeleks on 52 % vastanutest eesti keel. Uuringu vastuste põhjal võib väita, et Viru Vanglas viibivatel muukeelsetel kinnipeetavatel seoses oma päritoluga probleeme pole esinenud, kuna küsimusele „Kas Sind on koheldud halvasti Sinu usuliste tõekspidamiste, keele või nahavärvi pärast?“ vastasid kõik 10 eitavalt. Eesti keelt kõnelevate kinni peetavate puhul oli probleeme olnud 11 % vastanutest.

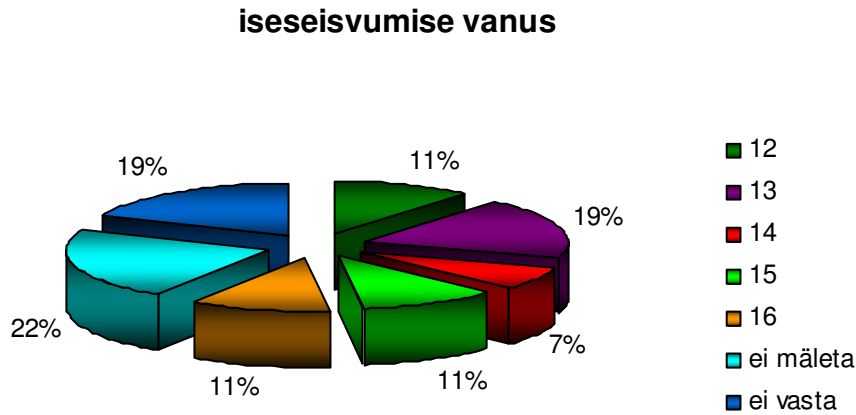
Haridus jagunes uuritavatel järgmiselt: Enamus vastajail - 27st 14-nel oli haridust 8 klassi; järgnesid 2 5-klassi haridusega kinnipeetavat, 6-klassi haridusega samuti 2; kinnipeetavat. 7 klassi oli haridust kolmel vastajal, kes moodustasid vastajate seast 11,5% ja 9 klassi haridusega olid 5 vastajat ehk 19,3 % noormeestest. Üks anketeeritav antud küsimusele ei vastanud

Tabel 1. Vastajate vanus

Haridus	Vastajate arv	Vastajate arv protsendiliselt
5 klassi	2	7,7%
6 klassi	2	7,7%
7 klassi	3	11,5%
8 klassi	14	53,8%
9 klassi	5	19,3%

Elukoht enne vangistust oli 19,2% uuritavate puhul maal; 65,3% vastasid, et elasid linnas ja alevikust on pärit 15,5% alaealistest kinnipeetavatest. Elamispiinnaks märkisid

66,7% vastajaid korteri; 11,1% kinnipeetavatest elasid üürikorteris. Talus elas 7,4% ja eramajas 11,1% alaealist. Üks alaealine ehk 3,7% märkis oma elukohaks lastekodu.

Joonis 1. Iseseisvumine perest

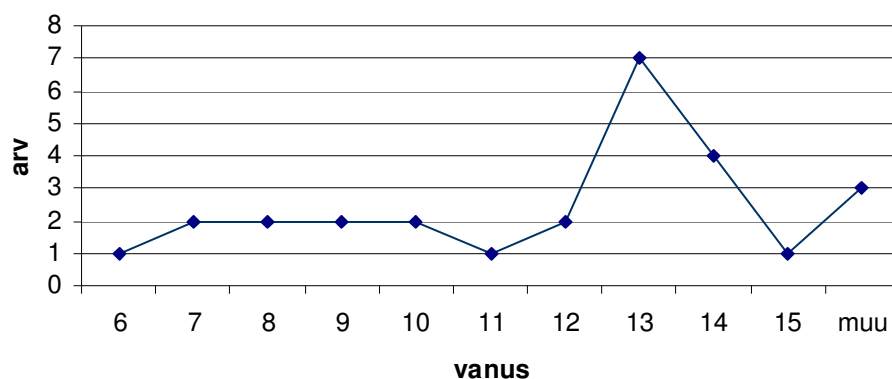
Iseseisvumine Viru Vanglas viibivate alaealiste kinnipeetavate uuritavate hulgas on kõige suurem olnud 13 aastasel - üheks põhjuseks on olnud nt. Tapa Erikooli saatmine. 12 aastasel on iseseisvamaks muutunud 11% vastajaist nagu ka 15 aastaseid. 14 aastasel on iseseisvunud 7%; ja 16 aastasel 11% - siin töid vastajad põhjuseks vangla, kust vabanedes oldi juba nõ. kodust välja kasvanud. 22% vastajatest ei mäletanud, millal nad iseseisvalt otsuseid langetama hakkasid.

3.2. Õigusrikkumised

Esimesed õigusrikkumised, mille pärast satuti politsei huviorbiiti, tekkisid Viru Vanglasse sattunud alates 6-ndast eluaastast. Seda, mille pärast politseisse satuti, ei mäletatagi enam, kuna see olevat olnud juba väga ammu. Peamiseks põhjuseks, mis vastajad välja töid, oli varastamine. Näiteks vastati, et varastasin komme, kuna tahtsin magusat saada. Samuti toodi põhjuseks seda, et jäädi suitsetamisega vahele (vt joonis 2).

Õigusrikkumistest panid vastajad enam toime vargusi 22 ehk 81,5%; peksmisi 18 ehk 67%; röövimisi 14 ehk 52% . Järgnesid pettused 8 ehk 30% vastaja puhul. Uimastite tarvitamine/omamine 7 ehk 26%.

Esimene kokkupuude politseiga

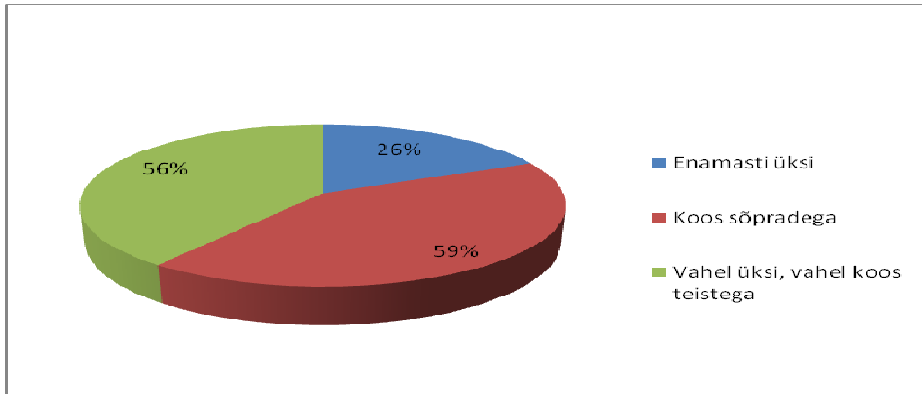
Joonis 2. Esimesed kokkupuuted politseiga

Pingerea lõpus on arvutikuriteod 2 ehk 7% ja tapmine 1 vastaja ehk 4%. Lisaks ärandamised, ilma lubadeta autojuhtimine, tubaka ja alkoholi ebaseaduslik tarbimine, väljapressimised ja pommiähvardus Tartu Kivilinna Gümnaasiumile.

Tabel 2. Alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumised

Alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumised	Vastajaid arv	Vastajate %
Vargused	22	81,5%
Uimastite tarvitamine/omamine	7	26%
Röövimine	14	51,8%
Peksmine	18	67%
Tapmine	1	3,7%
Vägistamine	0	0%
Pettused	8	29,6%
Arvutikuriteod	2	7,4%
Tubaka ja alkoholi ebaseaduslik tarbimine	1	3,7%
Ärandamine	2	7,4%
Pommiähvardused	1	3,7%
Ilma lubadeta autojuhtimine	1	3,7%
Väljapressimised	1	3,7%

Kinnipeetavate poolt toimepandud õigusrikkumised olid valdavas enamuses toime pandud koos sõpradega. Vaid 26% vastajatest sooritasid kuritegusid enamasti üksi.

Joonis 3. Õigusrikkumisi pandi toime

Võttes aluseks kontrollkeskme teooria, vaatleme, mis toodi Viru Vanglas viibivate alaealiste poolt toimepandud õigusvastaste tegude põhjuseks.

Tabel nr 3. Kuritegude põhjused kontrollkeskme teooria järgi.

Põhjus, mille pärast on sattunud vanglasse	Vastajate arv	Vastajate %
Münu enda valikute tõttu (tegin valesid valikuid)	20	74,1%
Sõprade tõttu, kes olid eeskujuks ja kellega koos panin toime õigusvastaseid tegusid.	15	55,5%
Politseile vahele jäämine	12	44,4%
Olin oma tegudes hooletu	12	44,4%
Münu lavastati süüdi	5	18,5%
Alkoholi mõjul	1	3,7%
Ei arvestanud, millised võivad olla tagajärjed	1	3,7%

Tabelis toodud vastustest saab järeldada, uurimuses osalenud 74,1 % alaealistest kinnipeetavatest tunnistavad, et on vanglas enda valede valikute tõttu. Koos sõpradega ja nende eeskujul toimepandud õigusrikkumisi tunnistavad 56 % alaealistest. Politseile vahelejäämist ja seda, et oli oma tegudes hooletu, vastasid 44% uuritavatest. Süüdi lavastamises teiste poolt väitsid 19% vastanutest. Alkoholi mõjul toimepandud õigusrikkumisi tunnistas 4% ja seda, et ei arvestanud tagajärgedega, samuti 4% vastanutest.

3.3. Perekond

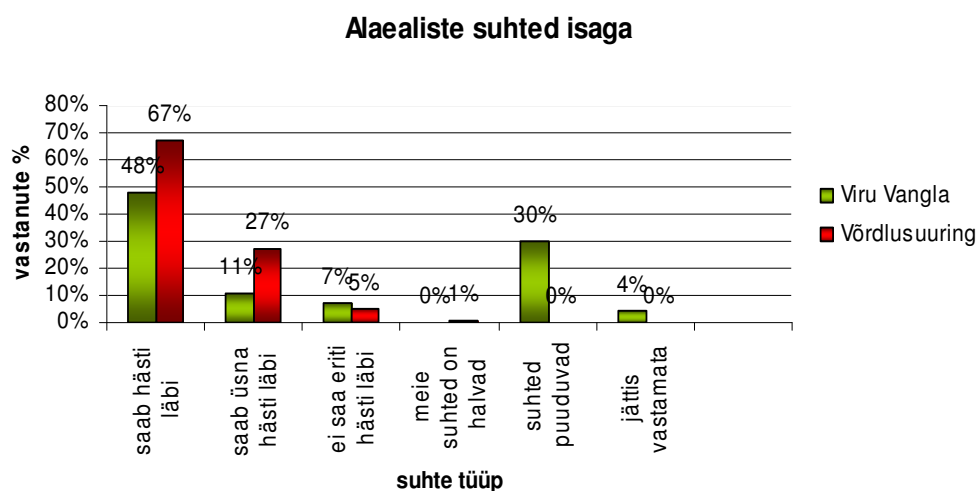
Uuringu tulemustest nähtub, et koos isa ja emaga elas kõikidest Viru vangla alaealistest kinnipeetutest 15%. Üksikemaga perest oli pärit 33% alaealist. Võrdlusuuringus olid näitajad järgmised: kahe vanemaga peres elas 79% vastanutest ja üksikemaga

perekonnas elas 21% vastanutest. Ülejäänud 52 % uuritavatest ei elanud oma mõlema vanemaga või emaga koos, mis võib olla nõrgema kontrolli põhjuseks alaealise tegevuse üle.

Tabel 4. Alaealiste peretaust

Kellega koos elab	Kokku		Eesti		Vene	
	Arv	%	Arv	%	Arv	%
Elab koos ema ja isaga	4	14,8%	3	11%	1	3,7%
Elab koos oma emaga	9	33,3%	5	18,5%	4	14,8%
Elab koos oma isaga	1	3,7%	1	3,7%		0%
Elab koos oma ema ja kasuisaga	4	14,8%	3	11%	1	3,7%
Elab koos oma isa ja kasuemaga	2	7,4%	1	3,7%	1	3,7%
Elab oma sugulaste peres	2	7,4%	1	3,7%	1	3,7%
Elab hooldusperes	1	3,7%	1	3,7%		0%
Elab koos kellegi teisega	3	11%	1	3,7%	2	7,4%
Elab lastekodus	1	3,7%	1	3,7%		0%

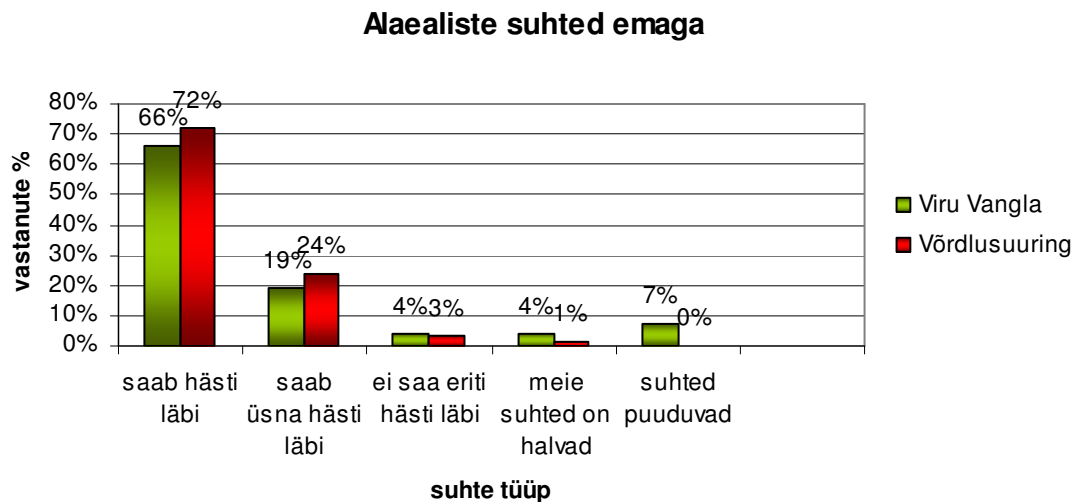
Iga laps vajab kodu ja igasugune kasvatus algab kodust. Lapse seisukohast on tähtsam kodus valitsev vaimsus, mitte materiaalsus (T.Niiberg; I.Ivari.2000: 238). Uuringust on näha, et isaga saavad hästi läbi 48% Viru Vangla uuritavatest ja 67% võrdlusuuringus osalejatest (joonis 4). Üsna hästi saavad läbi 11% Viru Vanglas viibivatest alaealistest ja 27% võrdlusuuringus osalenutest. 7% Viru Vangla alaealistest ei saa isaga eriti hästi läbi. Võrdlusuuringus on näitajaks 5%. Suhted puuduvad isaga aga 30% alaealistest Viru Vangla kinnipeetavaist.

Joonis 4. Laste läbisaamine isaga.

Emaga on läbisaamine hea 66% Viru Vangla alaealiste puhul ja 72% võrdlusuuringu

puhul. 19% Viru Vangla alaealistest saab emaga üsna hästi läbi, veidi suurem on läbisaamine võrdlusuuringu põhiselt - 24%. Emaga ei saa eriti läbi 4% Viru Vanglas viibivatest alaealistest ja 3% võrdlusuuringus osalenutest. Suhted emaga on halvad 4% Viru Vanglas viibivatel ja vaid 1% võrdlusuuringus osalejatel. Suhted emaga puuduvad 7% vastanuist (lastekodu).

Joonis 5. Laste läbisaamine emaga

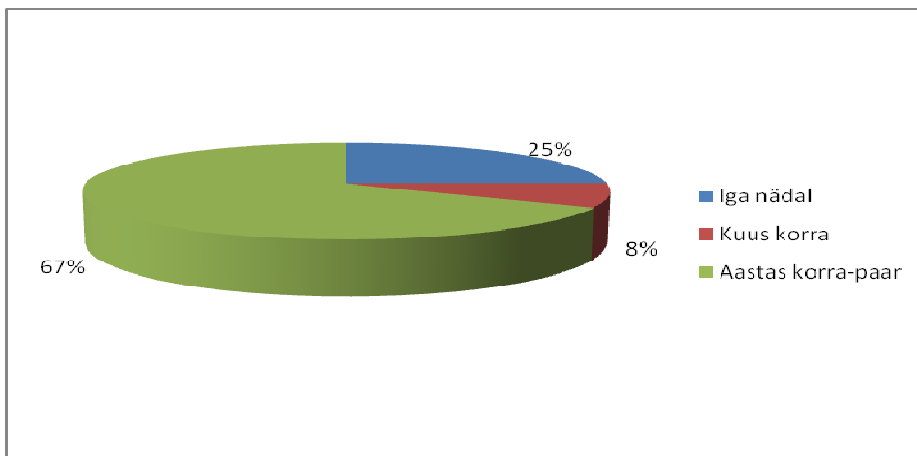
Võrreldes kahte joonist võib näha, et nii nagu võrdlusuuringus, on ka Viru Vanglas viibivate alaealiste puhul emaga läbisaamine parem – isaga said läbi 48% ja emaga 66% vastanutest. Saab üsna hästi läbi- isa puhul 11% ja ema puhul 19%. Kui isaga ei saa eriti hästi läbi 7 % alaealistest, siis emaga on see 4%. Samas näitab uuring, et kui isaga pole neil suhted halvaks kujunenud, siis emaga on suhted halvad 4% vastanutest.

Küsimusele, kuidas on peres läbisaamine õdede- vendadega, vastas 63% kinnipeetavatest, saavad hästi läbi. 26% vastanutest saavad õdede - vendadega üsna hästi läbi. 4 % pidasid suhteid halvaks ja 7 % alaealistest vastasid, et neil pole õdesid – vendi või, et nad ei ela koos.

Küsimusele kas Sa usaldad oma vanemaid ja kas Sa võid oma vanematega rääkida asjadest, mis on Sulle olulised või asjadest, mis ei ole Sul läinud hästi, vastasid 21 vastajat (78%) alaealistest kinnipeetavatest, et usaldavad oma vanemaid, ning saavad oma probleeme nendega arutada. Alaealisi, kes oma probleeme vanematele ei

usaldanud, oli vastanute seas 6 vastajatest, mis moodustasid kogu valimist (22%).

Hirmu tunneb oma perekonnas aeg-ajalt kellegi ees vastajatest 9 ehk 33%. Põhiliselt tunti hirmu isa ees, kes oli range või oli siis põhjuseks isapoolne vägivaldsus, mis tingitud alkoholitarbimisest. Üks kinnipeetav vastas, et tunneb hirmu nii isa kui ema ees aga põhjusi ei avalda, kuna see on liiga isiklik. Samuti tunti hirmu venna ees. Kehaliselt on saanud karistada 12 alaealist kinnipeetavat 27-st, mis teeb koguarvust 44%.

Joonis 6. Kehaliste karistuste sagedus

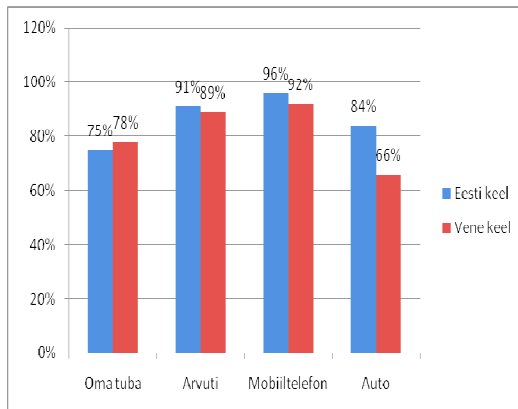
Karistati peksta andmisega ja peksmisvahenditeks oli vits või rihm aga oli ka kätega kallale tulemist ja nn „lõuga andmist“.

3.4. Perekonna materiaalne heaolu.

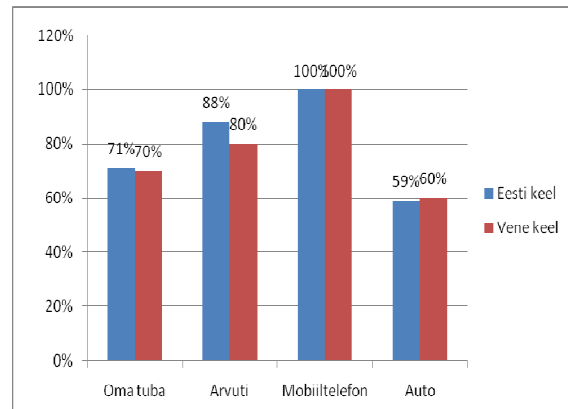
Perekonna heaolu uuring mõlemas uuringus annab võrreldava nelja faktori puhul järgneva tulemise (joonised 7; 8): **Oma tuba:** Eestikeelsetel uuritavatel erinevust ei esinenud. Märkatav erinevus on venekeelsetel noortel. Viru Vangla alaealistel on 70% oma tuba, võrdlusuuringus 78%. **Arvuti omamine ja kasutusvõimalus:** Eesti keelsetel erinevus puudub; venekeelsetel Viru Vangla alaealistel on vähem võimalusi olnud arvutiga tegelemiseks, kui venekeelsetel.

Mobiiltelefoni omamine: Kõik Viru Vangla alaealised on omanud mobiiltelefoni, seevastu võrdlusuuringu tulemused on vastavalt 96% ja 92%. See asjaolu võib olla

tingitud sellest, et võrdlusuuring on tehtud aastal 2006, kui telefoni omamine oli kulukam. Viru Vangla alaealised on olnud vabaduses veel aasta või paar tagasi, kui telefoni hinnad langesid ja telefoni ost ei olnud nii suur väljaminek. Lisaks hankisid vanglasse sattunud alaealised telefone vabaduses olles ka varastamise teel. **Auto:** Auto omamine perekonnas on tulemuste põhjal kõige rohkem erinevust näitav faktor perekonna heaolu väljatoomisel.

Joonis 7. Võrdlusuuring

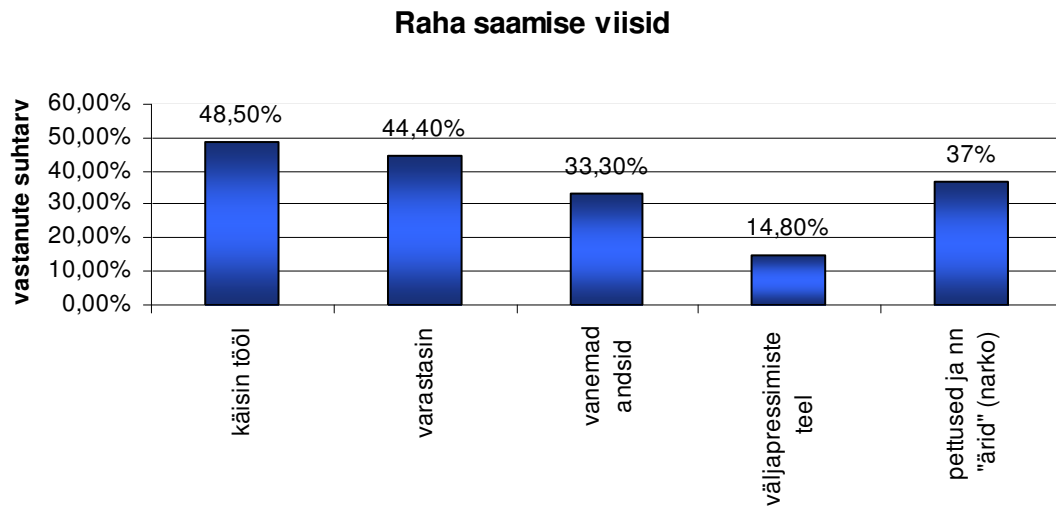
Joonis 8. Viru Vangla

Võrdlusuuringul on selge vahe venekeelsete vastajate vahel. Viru Vangla uuringu tulemusel ei ole keelelist vahet, Viru Vangla alaealiste peredes on auto mõlemal uurimisrühmal 60% peredest. Eriti suur tuleb aga vahe eestikeelse valimi alusel - 84% võrdlusuuring ja Viru Vangla 59%. Venekeelsed vastavalt 66% ja 60%. Selle põhjal võib järeldada, et Viru Vanglas viibivad alaealised on pärit majanduslikult kehvematest peredest ning oludest.

Majanduslikku olukorda ilmestab see, et 41% vastanute isal ja 30% vastanute emal on olemas püsiv töökoht; aeg-ajalt töötavad 19% vastanute vanemad. Kokkuvõtlikult võib öelda, et tööga on hõivatud suuremal või vähemal määral 90% vanematest, 10% puhul on töö leidmine erinevatel põhjustel raskendatud, mis mõjub ka pere majanduslikule olukorrale.

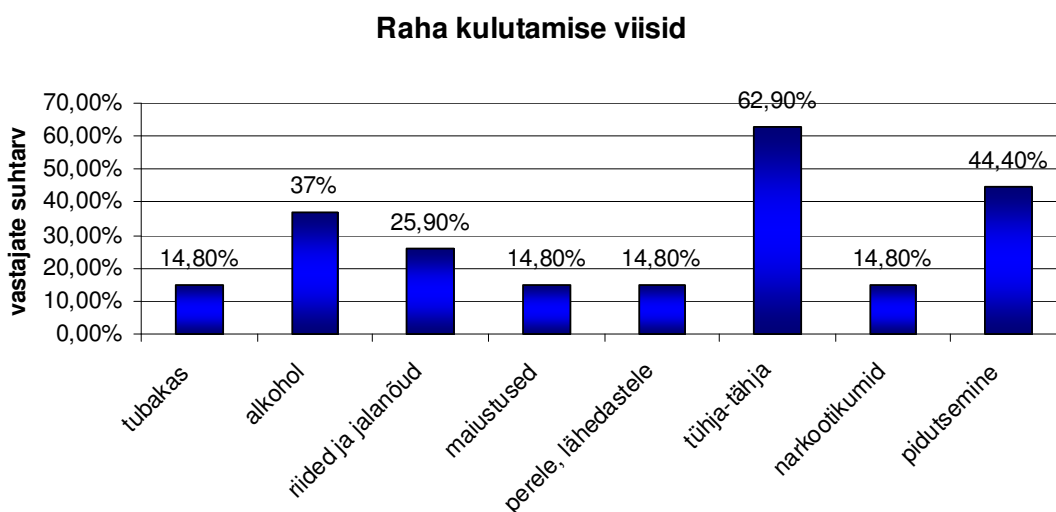
Uuringus osalejatest 26 ehk 96% kinnitasid, et nad omasid kodus olles taskuraha. Nagu allpool toodud tabelist nähtub, saadi taskuraha 48,5% puhul enamasti tööl käimisega, oli selleks siis suviti töötamine või juhuslik tööots. Taskuraha saamist varastamise teel tunnistas 44% vastanutest, kes kas lihtsalt varastasid või siis tegelesid varastatud asjade

edasimüümisega. Varguste puhul märgiti ära ka seda, et ...“varastasin ja müüsin - kuid mitte kodust“. Vanemate käest saadi raha 33 % juhtudest. Pettused ja ärid ja „...muude asjadega tegelemise“ eest said endale taskuraha 37% alaealistest kinnipeetavatest.

Joonis 9. Raha saamise viisid

Raha kulutamise eest enamus vastanutest – 74% kellelegi aru andma ei pidanud, 15% Viru Vangla alaealistest kinnipeetavatest vastasid, et aru pidid andma emale/vanematele või kallimale. 11% puhul toimus aruandmine ahete -vahel „... näiteks kui suurest summast sai väike“.

Joonis 10. Raha kulutamise viisid

Joonistelt 9 ja 10 nähtub, et alaealiste kinnipeetavate majandusliku toimetuleku

võimalused ja oskus on alles kujunemisjärgus ja kaootiline. Sissetulekud ja väljaminekud on juhusliku loomuga, tehakse juhuoste ning väga palju kulub meelelahutuse ja meelemürkide ostmiseks.

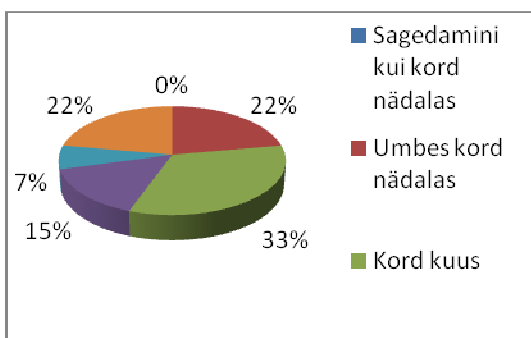
3.5. Perekonnasisesed traditsioonid

Traditsioonid on Niibergeri (Niiberger, T; Ivari, I 2000:126) sõnul nagu salajased võrguniidid, mis hoiavad ja ühendavad meid pere ning rahvuse liikmeteks. Saamaks teada kui palju teatakse ja hinnatakse peretraditsioone, esitas lõputöö autor järgmised küsimused: „Kuidas Sa oma nime said?“ „Kes Sulle selle nime pani?“; „Kas tead, kust on Sinu esivanemad pärit (kuhu nad on maetud)“; „Kas on ühiseid suguvõsa traditsioone; suviseid suguvõsa kokkutulekuid?“; „Millistest suguvõsa ühistest traditsioonidest on Sinu perekond osalenud?“

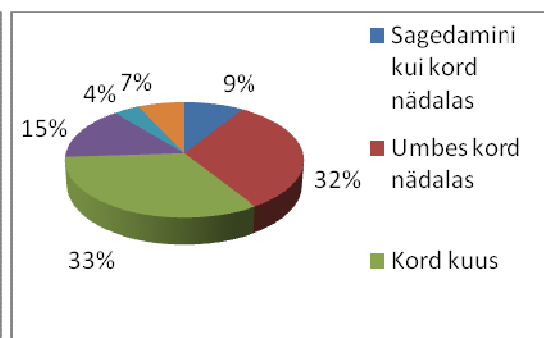
Üheks näitajaks- kuidas lapsed oma vanematega läbi saavad, on see, kui palju veedetakse koos aega ja ühised ettevõtmised.

Ühiseid ettevõtmisi koos perekonnaliikmetega võtab ette kord kuus 33% uuritavatest (seda võrdselt nii Viru Vangla kui võrdlusuuringus osalejate puhul). Mõnel korral aastas on ühiseid ettevõtmisi 15% - samuti üks näitaja mõlema uuringu puhul. Kui ühel korral nädalas on ühiseid ettevõtmisi 32% võrdlusuuringus osalejal, siis Viru Vangla puhul on selleks 22%.

Ühised ettevõtmised perekonnaliikmetega:

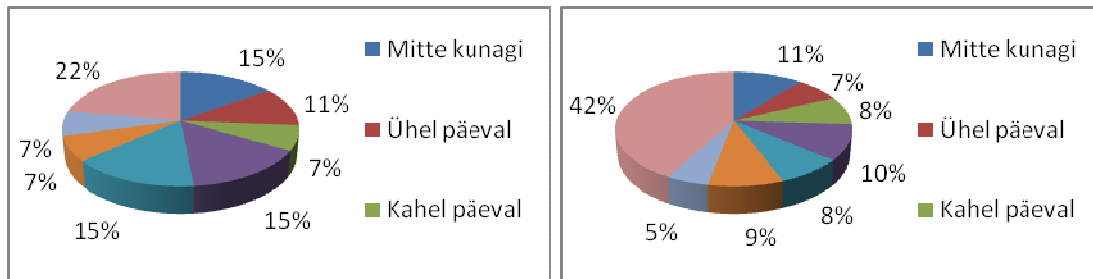
Joonis 11. Viru Vangla alaealised

Joonis 12. Võrdlusuuring

Rohkem kui kord nädalas on ühiseid ettevõtmisi võrdlusuuringus 9%, Viru Vangla

puhul on see 0%. Kui 7% Viru Vangla alaealistest said kord aastas perega koos midagi ühiselt ette võtta, siis võrdlusuuringu puhul oli see 4%. Mitte kunagi ei toimunud pereliikmetega ühiseid ettevõtmisi 22% Viru Vangla kinnipeetavate puhul (võrdlusuuring 7%).

Joonis 13. Ühine õhtusöök Viru Vangla alaealistes Joonis 14. Ühine õhtusöök võrdlusuuringus

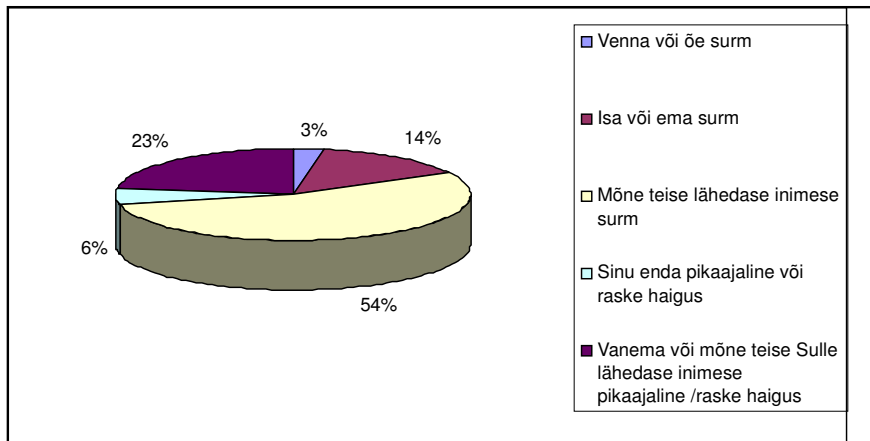
Iga päev sööb ühist õhtusööki koos vanematega vaid 22% Viru vangla uuritavatest ja 42% võrdlusuuringus osalejatest. 15% Viru Vangla uuritavate puhul puudusid neil peres ühised õhtusöögid. Võrdlusuuringus osalejate puhul oli see 11%. Kuna peresised ühised ettevõtmised ja söögiajad liidavad peret ja annavad võimaluse lahendada probleeme ja muresid, on need samuti olulisel kohal loomaks usalduslikke suhteid vanemate ja laste vahel.

Tulemused olid kokkuvõtvalt sellised: Oma nime saamisloost teadsid vastanutest 14 ehk 52%. Oma juurte kohta - seda, kust on tema esivanemad pärit, kuhu nad on maetud, kas on korraldatud suguvõsa kokkutulekuid jne. teadsid vaid 5 vastajat ehk 19% ning vastanute sõnul ei võeta neist eriti osa. Vastati ka nii, et kokkutulekud toimusid, kui ema elas isaga koos kuid peale vanemate lahutust need katkesid. Enamus vastajaist - 15 ehk 55,5% ei osanud sellele küsimusele vastata.

Küsimusele, millistest suguvõsa ühistest traditsioonidest on Sinu perekond osalenud, anti vastusteks, et sünnipäevade tähistamisest ja kalmistul sugulaste haudade korrastamisest võetakse sagedamini osa - nii vastasid 59 % anketeeritavatest Viru Vangla alaealistest. Vastati ka, et üritustest võetakse osa harva, kuna need asuvad kodukohast kaugel. 22 % vastanutest ei teadnud selliste ürituste kohta midagi.

3.5.1. Pere riskifaktorid

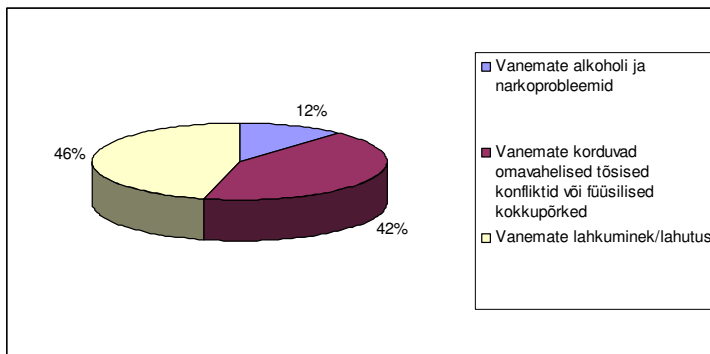
3% vanglas viibivatest alaealistest kinnipeetavates on kogenud venna-õe surma, 14 % ema või isa surma, ja 54 % mõne teise lähedase inimese surma, 23 % juhtudest on kogetud lähedase inimese pikaajalist rasket haigust ja 6% alaealistest on kogenud enda pikaajalist rasket haigust.

Joonis 15. Isiklik kogemus loetletud rasketest sündmustest.

Võrdlusuuringu tulemustes väidetakse, et ema või isa surma kogemus ei suurenda õigusrikkumiste riski.

Vanemate lahkuminekut on kogenud 12 ehk 46 % alaealistest kinnipeetavatest. 11 ehk 42% kinnipeetavatest on kogenud vanemate korduvaid omavahelisi kokkupõrkeid ja füüsilist vägivalda. Vanemate alkoholi- narkoprobleemid olid 3-e ehk 12% uuritava peres. Võrdlusuuringus on välja toodud, et vanemate lahutuse läbi elanud poistel on suurem risk tarvitada narkootikume ning nendele on omane kõrgem vägivaldse käitumise tase. Samuti väidavad perevägivalda uurijad, et tõsise ja traumeeriva perevägivalda korduv pealtnägemine suurendab suhetes vägivaldse käitumise riski.

Joonis 16. Vanemate alko -narkoprobleemid, omavahelised konfliktid ja lahkuminek

Võrdlev uuring toob välja, et „poiste seas, kes on pärit konfliktsest perest esineb oluliselt sagedamini alkoholi joomist, varavastaseid õigusrikkumisi, tõsiseid õigusrikkumisi ja õigusvastast käitumist“ (Markina; Šahverdov-Žarkovski : 2007: 24).

Kokkuvõtteks võib öelda, et alaealiste hälbiva käitumise esinemisele avaldavad mõju eeskätt vanemate omavahelised suhted. Mida suuremaks ja vägivaldsemaks muutub konflikt vanemate vahel, seda suurem on alaealiste õigusrikkumiste risk ja seda eriti poiste seas. Isa puudumine või olemasolu perekonnas ei avalda õigusrikkumiste esinemisele nii suurt mõju, küll aga probleemse käitumise esinemisele (Markina; Šahverdov -Žarkovski : 2007: 24).

Tabel 5. Sõltuvusainete tarbimine perekonnas

Sõltuvusainete tarvitamine perekonnas	Mainitud	Arv %
Alkoholi	5x	18,5
Tubakat	16x	59,2
Narkootikume	1x	3,7
Alkoholi ja tubakat	5x	18,5
Ravimeid	4x	14,8
Ei tarvita midagi	4x	14,8

Tabelis ära toodud vastuste põhjal selgub, milliseid sõltuvusaineid ja kui suurel määral peres tarbitakse. Üle poolte predest - 59,2 % suitsetasid; alkoholi tarvitasid 18,5 % ja alkoholi ja tubakat samuti 18,5 % pereliikmetest. Narkootikume tarbis vaid 3,7 % ja 14,8 % oli neid perekondi, kes olid neist sõltuvustest vabad. Selle tabeli põhjal saab järeldada ka seda, et need pered, kus sõltuvusaineid ei tarvitatud - need mõistsid hukka ka alaealise sellealase tegevuse.

3.6. Alaealiste õigusrikkumised ja vanemate sotsiaalne kontroll.

Sotsiaalse kontrolli meetoditeks on positiivsed (tasustamine/tunnustamine) ja negatiivsed (karistamine) sanktsioonid. Lähtudes aktsepteeritud väärtustest kujuneb antud ühiskonna normide ja sanktsioonide süsteem. Sotsiaalset kontrolli võib teostada rakendades selleks erinevaid sotsiaalseid mehhanisme. Kui sotsiaalset kontrolli teostatakse erinevate institutsioonide poolt nagu nt perekond, kool, politsei jne, siis on tegemist välise kontrolliga. Kui inimese käitumist reguleerivad omaksvõetud normid, ja väärtused, ning tegemist on häbi, au, korralikkuse jne tunnetega, siis räägitakse seesmisest kontrollist. Sotsiaalne kontroll võib olla formaalne – seadustel põhinev ning teostatav selleks määratletud ametkondade poolt, aga ka mitteformaalne, põhinedes grupi heakskiidul või hukkamõistul (Traat; Markina 2005:42).

Formaalse ja mitteformaalse sotsiaalse kontrolli kõrval eksisteerib aga ka vanemate ükskõiksus ja kontrolli puudumine, mis võib mõjuda lapsele negatiivselt. Ta tunneb, et temast ei hoolita ja teistel on ükskõik, mida ta teeb või ei.

Küsimusele kas vanematel on Sinu jaoks aega, kas nad tunnevad huvi Sinu tegemiste vastu, kujunesid vastused järgnevalt: Neid, kelle vanemad teadsid alati, millega nende laps tegeles oli vastanutest 12 ehk 44%; neid, kelle vanemad harva huvitusid, millega tegeletakse, oli 14 ehk 52 % ja mitte kunagi ei tuntud huvi 1 vastaja ehk 4% puhul.

Laps vajab kasvamiseks kodustelt tasakaalustatud piire ja armastust, et vanemad tunneksid huvi nende tegemiste vastu – nii koolis kui koos sõpradega. Tähtis pole alati luksus või kvaliteet, olulisim on alati kohalolek. Täiskasvanuna meenutatakse meelsasti vanematega koosoldud hetki, olukordi, kus sai olla tema ise ja polnud vaja üleliigselt pingutada vanemate tähelepanu nimel ning ei pidanud kartma oma vanemaid (Luukkala 2007:88).

Tabel 6. Vanemate huvi oma laste tegemiste vastu

Vanemad teavad, kellega koos laps väljas käib	Viru Vangla	Võrdlusuuring
Harva /Mitte kunagi	25,9%	12,3%
Mõnikord	70,4%	61,5%
Alati	3,7%	26,2%
Vanemad ütlevad, mis kell peab tagasi olema		
Ei	44,4%	42,9%
Jah	55,6%	57,1%
Allub vanemate nõudmisele määratud kellaajaks koju tulla		
Harva /Mitte kunagi	14,8%	5,3%
Mõnikord	48,1%	66,3%
Alati	37,1%	28,4%

Sellest, kas vanemad teavad, kellega nende laps väljas käib, on suurem ülevaade olemas võrdlusuuringus osalenute puhul. 26,% vanematest teadsid alati, kellega laps väljas käib, seevastu Viru Vangla kinnipeetavate puhul olid sellest teadlikud vaid 4 % vanematest. Seda, mis kell peab kodus tagasi olema, nõudsid vanemad Viru Vangla alaealistelt 37-elt %. Võrdlusuuringus osalenute puhul oli see 57%. Üheks põhjuseks, et kindlat kella-aega kojujõudmiseks ei nõutud, oli see, kui endal oli korterivõti olemas. 4 vastaja puhul nõuti kindlat kojutuleku aega siis, kui oldi veel päris väike.

Oluline erinevus tuleb välja sellest, kuidas alluvad alaealised nõudmisele olla määratud kellaajaks kodus. Kui võrdlusuuringu põhjal täitis vanemate nõudmist 28% vastanutest, siis Viru Vangla alaealistest täitis seda nõudmist vaid mõnikord (48%) uuritavatest.

Tabelist tulenevalt saab väita, et kontroll oma lapse käimiste ja tegemiste üle on olnud märgatavalt väiksem Viru Vangla alaealiste kinnipeetavate puhul, mis ilmselt on ka üheks põhjuseks, et nad on sattunud vanglasse. Võib nõustuda võrdlusuuringus (Markina; Šahverdov -Žarkovski : 2007:28) poolt toodud väitega, et „.....otsese kontrolli komponent mängib olulist rolli alaealiste käitumise mõjutamisel. Kui vanemad või teised täiskasvanud pereliikmed teavad, kellega koos laps väljas käib, väheneb õigusrikkumiste risk. See kehtib kõikide õigusrikkumiste kategooriate puhul.“

Küsimusele kas nõustud oma käitumise puhul järgmiste väidetega, saadi vastused, mis on näha alljärgnevas tabelis:

Tabel 7. Põhjused-tagajärg seoste mõtlemine

Kas nõustud järgmiste väidetega	Nõustub	Ei nõustu	Ei vastanud
Ma toimin hetke ajal- võtmata endale mõtlemisaega	77,8%	18,5%	3,7%
Ma teen seda, mis mulle hetkel naudingut pakub, isegi siis kui see takistab mõne kaugema eesmärgi saavutamist	48,1%	11,1%	40,7%
See, mis juhtub minuga lähiajal, läheb mulle rohkem korda kui tulevikus toimuv	48,1%	37,0%	14,8%
Mulle meeldib ennast aegajalt proovile panna, tehes midagi riskantset	63,0%	33,3%	3,7%
Mõnikord riskin lihtsalt löbu pärast	66,7%	29,6%	3,7%
Põnevus ja seiklused on minu jaoks olulisemad kui turvalisus	63,0%	29,6%	7,4%
Ma kaitsen enda huvisid ka siis, kui tean, et see teeb teiste inimeste olukorra raskemaks	40,7%	51,9%	7,4%
Kui minu tegevus häirib teisi, on see mitte minu vaid nende probleem	37,0%	59,3%	3,7%
Ma püüan saada oma tahtmist ka siis, kui tean, et see põhjustab teistele probleeme	29,6%	63,0%	7,4%
Ma lähen kergesti endast välja	55,6%	40,7%	3,7%
Kui ma olen tõeliselt vihane, hoidku teised minust parem eemale	55,6%	40,7%	3,7%
Kui mul on kellegagi tõsine lahkavamus, on mul raske sellest rahulikult rääkida ja endast mitte välja minna.	51,9%	40,7%	7,4%

Selgub, et enamus - 78% valimist toimivad sageli impulsiivselt, ilma, et mõtleksid, millised võiksid tagajärjed olla. Riskivad 67%; ennast proovile panna ja seiklustele on aldimad 63% vastanutest. Väitega, et ma kaitsen ennast ka siis, kui tean et see teeb olukorra teistele raskemaks ei nõustu 52%. Oma tahtmist iga hinna eest saada pooldab 30% vastanutest. Vastuste põhjal saab välja tuua, et endast kergemini lähevad välja ja ägestuvad 56% uuritavatest.

Perekonnasisesed reeglid olid olemas 74% vastanutest. 26% vastanutest väitsid, et reegleid polnud, aga plaaniti teha.

Tabel 8. Perekonnasisesed reeglid

Perekonnasisesed reeglid	Vastajate	
	Arv	%
Pidin kindlal kellaajal kodus olema ja teavitama, kui hiljem koju jõuan	7	25,9%
Majapidamistöõde tegemine (näit nõude pesemine vms.)	13	48,1%
Ei tohi varastada	17	63,0%
Ei tohi alkoholi tarvitada	7	25,9%
Ei tohi suitsetada	8	29,6%
Ei tohi valetada	17	63,0%
Ei tohi tarvitada narkootikume	15	55,6%
Ei tohi teist lüüa	15	55,6%
Ei tohi koolist põhjuseta puududa	1	3,7%
Peab omasid aitama ja kaitsma	1	3,7%
Kodust ei vea midagi müüki	1	3,7%
Tuleb teisi aidata jne.	1	3,7%
Ei ole reegleid	7	25,9%

Kui alaealine rikkus kehtestatud reegleid, järgnes sellele karistus 63% uuringus osalenute puhul.

Tabel 9. Peamised karistused rikkumiste korral

Karistused reeglite rikkumisel	Vastajate	
	Arv	%
Koduarest	8	29,6%
Ei saanud taskuraha	8	29,6%
Toidust ilma jätmine	0	0
Kehaline karistus	2	7,4%
Arvuti kasutamise keeld	2	7,4%
Teleri vaatamise keeld	4	14,8%
Karistusi ei olnud, kuna ma ei rikkunud koduseid reegleid	1	3,7%
Keelati sõpru külla kutsuda	1	3,7%
Pandi tööle- puude lõhkumine- saagimine ja ladumine	1	3,7%
Löödi - peksti	1	3,7%

Valdav osa vastanutest – 44% - pidid osalema majapidamistöõdes nagu koristamine, milleks oli puude lõhkumine; käia korralikult koolis. Raha muretsemine pere eelarvesse oli kohustuseks 11% vastajate puhul.

Tabel 10. Alaealise vastutus perekonna asjades

Alaealiste vastutus perekonna asjades: Kohustused/ülesanded	Vastajate	
	Arv	%
Õdede-vendade eest hoolitsemine	7	25,9%
Majapidamisülesannete tegemine- koristada kodus, kuulata sõna	12	44,4%
Toidu muretsemine (poes käimine ja valmistamine)	2	7,4%
Raha muretsemine	3	11,1%
Vanemate ja teiste lähedaste eest hoolitsemine	1	3,7%
Kohustusi polnud	2	7,4%

3.6.1 Alaealise tunnustamine perekonnas.

Tunnustused ja kiitmisel olid peamiselt majapidamistöodega seotud 19% (kodu koristamise eest, auto remont; aitasin vajadusel kedagi). Kiideti ka kui olin hästi käitunud või üldse hästi läks (29%) vastajatest. Märkiti ära ka head hinded koolis ja spordiga tegelemine – 15% puhul vastanutest. Vastajatest 11% kiideti selle eest kui varakult koju jõudsid või käisid tööl ja ei passinud niisama. „Kiita ja tunnustust sain siis, kui vajadusel kas ema või õe-venna eest seisin ja neid kaitsesin“ Selliselt vastasid 7% valimis osalenud Viru Vangla alaealised kinnipeetavad. Seda, et neid üldse oleks kiidetud või tunnustatud, ei mäletanud 5 ehk 19% uuringus osalenut.

Kõrvuti alaealise tunnustamisega peres oli ka asju, mida heaks ei kiidetud. Vastustest nähtub, et enam tauniti varastamist (81%) juhul; 67% puhul peeti halvaks valetamist; 59% vanematest andsid negatiivse hinnangu, kui alaealine tarvitas alkoholi või kakles. Suitsetamist peeti halvaks 44% vanemate poolt. Narkootikumide omamise/tarbimise eest; koolist põhjuseeta puudumise eest või salaja autoga (ilma lubadeta) mööda linna sõitmise eest said kodus peapesu 11% vastanutest.

Tabel 11. Alaealiste põhjendused oma tegudele.

Õigusrikkumiste põhjused	Vastajate arv	Arv %
Alkoholi mõjul	15	55,6%
Sõbrad mõjutasid	11	40,7%
Mõtlematus	11	40,7%
Oli raha vaja	10	37,0%
Igavusest	9	33,3%
Põnevusest	8	29,6%
Ei oska öelda	7	25,9%
Narkootikumide mõjul	5	18,5%
Olin vihane	3	11,1%
Tahtsin saada magusat	1	3,7%

Peamisteks põhjusteks õigusrikkumiste toimepanekul leidsid 15 kinnipeetavat, et põhjuseks oli alkohol; järgnesid sõprade mõjutusel (11) ja mõtlematusel (11) toime pandud õigusvastased teod. Alaealistest 10 tõi põhjuseks raha puuduse. Edasi toodi põhjuseks igavusest (9); põnevusest (8) toime pandud õigusrikkumised. Seitse vastajat ei osanud oma õigusrikkumiste põhjust välja tuua. Narkootikumide mõju all panid õigusrikkumisi toime 5 kinnipeetavat; viha tõukas kuriteole 3 kinnipeetavat ja 1 vastanutest tahtis saada lihtsalt midagi magusat.

Küsimusele, et kui perekond oleks olnud toetavam ja hoolivam, kas sa oleksid ka siis kuritegelikule teele sattunud - vastasid 27-st 9 (33,3%) kinni peetavat, et jah, oleksid küll. 15 (55,6%) alaealist leidsid, et ilmselt mitte. Samas leiti, "...et perekond on olnud hea ja hoolitsev ja pigem on olnud need minu enda mõtlematused - mis tehtud - see tehtud" Üheks kuritegelikule teele sattumise põhjuseks arvati olevat valed sõbrad ja seaduserikkumine. Kaks vastajat 27-st (7,4%) tõi põhjuseks raha puudumise. Küsimusele, kas ja kui palju mängis perekond rolli, et nad käesolevaks ajaks on vanglasse sattunud, ei osanud vastata 2 (7,4%) valimis osalenutest. Perekonna osatähtsust enda vanglasse sattumisel ei osanud 11,1 % vastanutest hinnata.

3.6.2. Vanemate reageeringud erinevatele õigusrikkumistele

Küsimusele kuidas Su vanemad reageerisid, saades teada, et olid valetanud, anti vastuseid järgnevalt: noomiti, sain peapesu; lugesid moraali ja sõimasid; ei suhtunud hästi. Oli neid vanemaid, kes kinnipeetavate sõnul ..“vihastasid, tundsid ennast halvasti, pettunud näod peas, uskumatus ja solvumine“; läksid täitsa närvi saatsid mind oma tupp; vahel tõstsid mu peale häält...ütlesid, et ma ei valetaks.

Vastuste põhjal saab ankeetküsitlusele tuginedes väita, et perekond tundis end häirituna, ja halvasti. Üks ankeedile vastajast väitis, et ta kunagi ei valetanud neile. Samas oli perekondi, kus suhtuti valetamise - 15% vastanutest- ükskõikselt. 19% vastanutest ei mäletanud enam vanemate reageeringuid.

Lapsed võtavad kodust üle ka väärtushinnangud. Kui kodus arvatakse, et natuke võib varastada, siis on täiesti loomulik, et laps ühel hetkel läheb ja näppab. Vanemad reageerivad ägedalt, kuigi ise toitsid sama mõtteviisi väikestes asjades. Sisuliselt laps muud ei varasta kui armastust, sest näppamine võib olla ka tähelepanu otsimine (Visnapuu: 2003).

Saades teada, et laps on varastanud, reageeriti varastamisele järgnevalt: 29,6% puhul karistati füüsiliselt - anti vitsa või rihma; või, et sai rihma ja isa käest lõuga; sain pikku näppe; korraliku peapesu, vahel ka kere peale ja mõned keelud. 14,8% vanematest reageerisid varastamisele noomimise ja vestlusega, öeldi, et varastamise eest võidakse kinni panna. Ükskõikselt reageerisid 11,1% vanematest ja halvasti 18,5% . 26 % ei mäletanud vanemate reageeringuid.

Kaklemiste korral noomiti ja “...imestasid, pärisid, kus-miks-kellega ja uurisid, ega ma viga pole saanud“; „öeldi, et kui asja eest- siis OK“; „vahel üritati selgitada, et see pole õige“; „sain veits sõimata - muud ei midagi“. 11% vanematest reageeris ükskõikselt ja 19% halvasti.

Suitsetamise puhul reageeriti üldjuhul rahulikult, sest varem või hiljem oleks see niikuinii juhtunud või „ei kuidagi- meie peres kõik suitsetavad“; samuti öeldi, et suitsetamise maha jätaks. Noomiti ja oldi pahased; samuti karistati sellega, et „pidin nende nähes terve paki ära tõmbama“; „...sain korraliku peapesu, hoiatuse ähvarduse

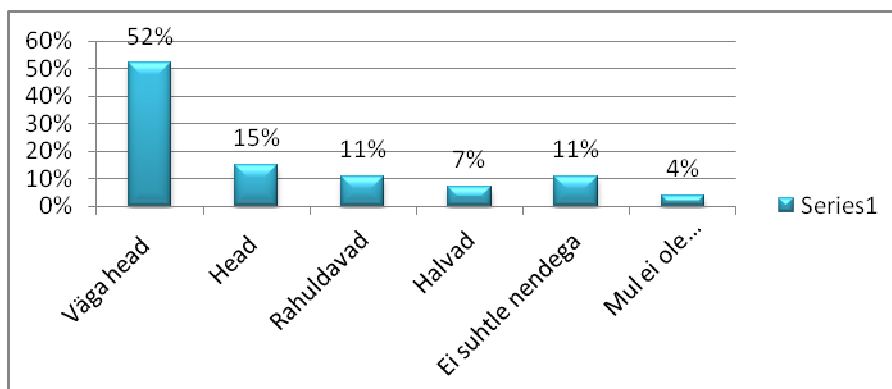
kere peale saamisega“; „pidin korruga pool pakki suitsu ära tõmbama“; „pidin viis suitsu järjest ära tegema“; „sain riielda ja taskurahast jäin ilma.“ Rihma said 7% vastanutest. 4% vastas, et ta ei suitseta.

Purjusolekule reageeriti järgmiselt: „...pandi koduaresti ja taskuraha keeluga“; „noomiti ja loeti moraali“. Riieldi, sõimati ja karjuti; „Küsisid, et mida jõin“; Vastati ka nii: „...ema soetas ilusti voodisse magama, järgmine päev sain peapesu, isa tahtis tappa anda“ ; „...nad ei näinud mind purjus“ või „...ma ütlesin, et võtsin natuke ja minuga ei riieldud“; „...ütlesid, et rohkem ei võtaks“; 22% ei mäletanud, kuidas vanemad reageerisid; 7% vastanutest said peksta või „lõuga“.

Ette teatamata öösel kodust äraolek pani vanemaid muretsema. 37% vastanutest väitsid, et vanemad muretsesid, helistasid, uurisid, hoiatasid ja palusid, et nii rohkem ei juhtuks; „ütlesid, et alati tuleb ette teatada - hoiatada“; „helistasid mulle või vanemale vennale“; „halvasti - sain sõimata ja nad ei saanud magada, arvasid, et midagi on halvasti“; üritati selgitada, et see pole õige.

Vanemate reageeringud lapse politseisse sattumisel. Uuringus osalejate sõnul reageeriti erinevalt. Oli neid vanemaid, kes küsisid, mis juhtus ja muretsesid; olid ehmunud, et mida jälle poiss tegi; olid väga hirmul, tegid peapesu ning palusid, et ma neid ja ennast ei häbistaks. Oli vanemaid, kes võtsid asja rahulikult ja neid, kelle käest sai „lõuga“; vastati ka, et „...ma vabandasin ennast alati välja“.

Seda, kuidas hindavad Viru Vangla alaealised kinnipeatavad suhteid lähedastega praegu saab näha juuresolevast jooniselt.

Joonis 17. Lähedastega läbisaamine vanglasoleku ajal

Alaealistest kinnipeetavatest 52% peavad omi suhteid vanematega väga heaks, väites, et suhted on väga head, sest.. „...ma pole põhjust andnud halvale suhtele“; „...suhted on olnud alati head - igas mõttes“; „...see ei tähenda, et vanglas olen, saan hästi läbi“; „...ema, kasuisa ja naisega suhted head; tüdrukuga väga head suhted. Heaks peetakse suhteid õe-vennaga. Need, kes peavad suhteid lähedastega rahuldavaks, põhjendavad seda sellega: „...sest olen ise kodust eemal ja nad teavad, et ma ei satu pahandustesse“. Halvaks peab suhteid 7% vastanutest, tõdedes – „...kuna olen teinud nii palju kahju neile“. 11% vastanutest oma lähedastega ei suhtle ja 4% vastajatest väitis, et tal ei ole lähedasi.

Kui eelmise joonise põhjal sai järeldada, et üle poole kinnipeetavatest saavad vaatamata sellele, et nad vanglas on oma lähedastega valdavalt väga hästi läbi, siis järgmine – joonis 19 toob välja, mil moel suhtlemine toimub. Lähedaste all peetakse silmas oma vanemaid, vanavanemaid; õdesid vendi; sõpru. Peamiselt toimuvad suhtlemised kirja teel (88,9%) ja telefonitsi (70,4%). Lühiajalisi kokkusaamisi kasutab 33,3% vastanutest. Pikaajalisi kokkusaamisi on toimunud vaid ühel kinnipeetaval. Paraku pole vanematest keegi osalenud vangla poolt korraldatavatel perepäevadel, üheks peamiseks põhjuseks on perede majanduslikult raske olukord.

Tabel 18. Suhtlemise viisid

Suhtlemine perekonnaga vanglasoleku ajal :	Vastajate	
	Arv	%
Kirja teel	24	88,9%
Telefoni teel	19	70,4%
Lühiajalised kokkusaamised	9	33,3%
Pikaajalised kokkusaamised	1	3,7%
Vanglas korraldatavad perepäevad	0	0

74% kinnipeetavatest on vanglas olles saanud kodustelt materiaalset toetust kas siis rahana või on saadetud pakke (see võimalus on eeluuritavatel kinni peetavatel alaealistel).

Materiaalselt on kodused toetanud kinnipeetavaid 74%. Kinnipeetavatest 26% puhul pole lähedastelt toetust saanud, või pole neil seda enda sõnul vaja.

Lõpetuseks järgnevad küsimused, millele paluti ankeedis vastata, puudutasid kinnipeetava plaane tulevikuks.

Küsimusele – on Sul tehtud plaane ajaks, mil vabaned vanglast, vastas 81% jaatavalt. 19 % vastasid, et plaane pole. Plaanid tulevikuks olid 19% vastaja puhul seotud koolis õppimise jätkamisega. Oma perega korralikult elama hakata soovis 26% vastanutest. 30% leidis, et on vaja leida endale töö ja parandada oma elu. Vastati, et plaane on paljutahaks pöörata oma elu teisele poole. „Läheksin kooli ja diskole oma tüdrukuga“, „Minna tööle ja mitte varastada“; „...ma tahaks oma elu korda seada ja minna oma lemmiktööl“; Üks kinnipeetav vastas, et „...Tahan teha ettevõtet ja hakata noorte poiste (lastega tegelema ja neile narkot müüma)“

Oma tulevikuplaane arutab 44% enamjaolt vanemate ja pereliikmetega. 11% vastanutest teeb seda kambrikaaslaste ja sõpradega. 22 % puhul vastati, et oma tulevikuplaanidesse nad teisi ei pühenda. 4% usaldab selles küsimuses psühholoogi.

Lõpetuseks kinnipeetavate mõtteid juhuks, kui saaks aega tagasi keerata, mida nad teeksid teisiti ja arvamusi oma tegude kohta:

Küsimusele vastasid üksmeelselt 89% kinnipeetavatest, et muudaksid kõike kui saaksid: „Kui ma saaksin seda teha, siis ma hoiaksin kuritegevusest ja nendega kaasnevatest asjadest eemale“; „...jätaksin alustamatuks kurja tegemise, kuulaksin vanemaid, valiksin sõpru“; „...võib-olla muudaksin ennast paremuse poole“; „...kõike peale selle, et ma kohtasin oma tüdrukut“; „...ei jooks, ei tarvitaks mõnuaineid“; „...käiksin korralikult koolis ja tööl“; „... ei varastaks, ei suhtleks halbade inimestega jne“; „...mõtleksin tagajärgede peale“. Kinnipeetavatest 11% soovis ei osanud või ei soovinud antud küsimusele vastata.

JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Tugevat ja hästitoimivat perekonda peetakse üheks tähtsamaks kuritegelikke kalduvusi vähendavaks teguriks (Graham ; Bennett 1998 : 29). Ankeetküsitluse põhjal selgus kurb fakt, et alla poole (41%) Viru Vangla alaealistest kinnipeetavatest olid pärit kahe (kasu) vanemaga peredest. 59% alaealistest olid pärit purunenud perekondadest või elas lastekodus. Sageli võib purunenud peredes olla rohkem pingeid ja probleeme, kuid see ei pruugi olla alati määrav.

Lahutatud perekondi oli uuritavate kinnipeetavate hulgas 46%, mida on kahtlemata suur arv. Lahutusega kaasnevad pea alati tülid ja vanematevahelised kokkupõrked, mis traumeerivad last eelkõige psüühiliselt. Kui laps näeb tülisid ja vaidlusi, sageli ka füüsilisi kokkupõrkeid vanemate vahel, võivad need talle hinge jätta jälje pikaks ajaks ning võib suurendada alaealise elus hiljem vägivaldse käitumise riski.

Vanematega läbisaamine on kinnipeetavatel valdavas osas head (isaga 65% ja emaga 75%) vastanutest. Läbisaamine nüüd, kui alaealine on sattunud karistusasutusse, pole kinnipeetavate arvates oluliselt halvemaks muutunud. Vastuste põhjal saab väita, et pooltel (52%) vastanutest on oma lähedastega suhted väga head või head (15%).

Uurides vanemate reageeringuid alaealise poolt toime pandud erinevate õigusrikkumiste puhul selgus, et kõige rohkem tauniti vanemate poolt seda, kui laps varastas - 81% ; 67 % vanematest olid pahased, kui neile valetati ja 44% vanematest taunisid suitsetamist. Negatiivselt suhtuti ka alkoholitarbimisse. Samas selgus uuringus, et 59% vanematest ise suitsetas ja 19 % peredest tarvitas alkoholi. Seega paljuski saab neist andmetest välja lugeda seda, et taaskord on lapsed võtnud eeskuju oma vanematest, jäljendades neid siis suitsetama hakates või tarvitades alkoholi.

Põhjusteks, miks õigusrikkumisi toime pandi, tõid Viru Vangla alaealised kinnipeetavad alkoholijoobes olekut; sõprade mõjutusi ja mõtlematusest toime pandud tegusid. Samuti ajendas neid õigusrikkumisi toime panema raha nappus. Uuringu põhiselt selgus, et 71 % vanematest olid hõivatud tööga ja majanduslik olukord oli seega rahuldav, siis võib tõmmata paralleeli 29 % perekondade ja 37 % vargustega tegelenud

kinnipeetavate vahel. Ettepanek edasistele uuringutele – kuidas vanemate sissetulekud ja materiaalne toimetulek on mõjutanud laste käitumist.

Vastutuse enda poolt toime pandud õigusvastaste tegude eest võtsid anketeeritud Viru Vangla alaealised pigem endale ning ei süüdistanud selles oma perekonda.

Küsimusele, kui perekond oleks olnud hoolivam ja toetavam nende suhtes, kas nad siis oleksid sattunud kuritegelikule teele, vastasid küll 56% alaealistest uuritavatest, et ilmselt mitte, kuid leidsid, „...et perekond on olnud hea ja hoolitsev ning pigem on olnud need minu enda mõtlematused- mis tehtud- see tehtud. Õigusrikkumiste toimepanekut on olnud ka sõprade mõjul. 11% uuritavaid ei osanud enda vanglasse sattumisel perekonna osatähtsust selles hinnata.

J.Rotteri kontrollkeskme teooriast lähtuvalt saab järeldada, et alaealiste kinnipeetavate hulgas oli valdavalt *internaalse* ehk sisemise *kontrollkeskmega* uuritavaid, kes julgesid võtta vastutuse toimepandud tegude eest enda kanda.

Valdav osa (89%) kinnipeetavatest olid üksmeelel, et kui oleks võimalus, muudaks nad oma toonaseid valikuid. „...Kui ma saaksin seda teha, siis ma hoiaksin kuritegevusest ja nendega kaasnevatest asjadest eemale“; „...jätaksin alustamatuks kurja tegemise, kuulaksin vanemaid, valiksin sõpru“; „...võib-olla muudaksin ennast paremuse poole“; „...kõik peale selle, et ma kohtasin oma tüdrukut“; „...ei jooks, ei tarvitaks mõnuaineid“; „...käiksin korralikult koolis ja tööl“; „... ei varastaks, ei suhtleks halbade inimestega jne“; „...mõtleksin tagajärgede peale“. Need on mõningad kinnipeetavate poolt antud vastused.

Eelpool toodu kokkuvõtteks võiks esikohale tuua perekonna osatähtsuse nooruki isiksuse kujunemisel. Kõik saab ikkagi alguse perekonnast, piiridest suhtlemisest ja omavahelistest suhetest.

*Vanemad peavad leidma aega lapsega suhtlemiseks ning oskama märgata muutusi lapse käitumises, olemises.

*Lapsel peab olema võimalus tegeleda talle huvi pakkuvate hobidega. Paraku on huvialadega tegelemine paljudele peredele rahaliselt piiratud. Lahendusi peab enam otsima KOV tasanditel, et leida võimalusi materiaalselt kindlustamata peredest pärit

noorukitele, võimaldamaks neil osa võtta huviringide tööst.

*Tuleb luua erinevad tugirühmad ja tugi-isikud, kes tegelevad nii probleemse nooruki kui tema perega.

Üheks kitsaskohaks on, et seadusloomes pole laste õiguste tagamisega seoses arenguid toimunud, sellele on tähelepanu juhtinud ka õiguskantsler¹, pidades praegust lastekaitse seadust deklaratiivseks ning raskesti rakendatavaks. Endiselt on probleeme koolikorralduslike meetmete kättesaadavusega erinevates piirkondades ning rakendamise, Riigikontrolli hinnangul ka nende vähese tulemuslikkusega. Lisaks on hetkel koolikohustuse täitmise parandamiseks vähe meetmeid, mis oleksid suunatud lapse ja pere probleemide komplekselt lahendamisele (Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009 lõpparuanne).

Selleks, et läheneda komplekselt probleemile, kus alaealiste kuritegevus ning vanemate hoolimatus või isegi ükskõiksus toob iga aasta kinnipidamisasutustesse uusi noori kurjategijaid, saab kasutada lõputöös osaliselt kinnitust leidnud hüpoteesi – noored kinni peetavad saavad aru oma rollist ja vastutavad ise oma tegude eest. Kodu on küll nende peegel, kuid olulisimad on siiski eeskujud ja autoriteedid. Kui kodus ei ole piisavalt tähelepanu ja autoriteeti, siis otsitakse seda mujalt ning hoiakud kujunevad ühiskonna hoiakutele sarnased.

Hinnates kinnipidamisasutuses noorte kurjategijate riske, kavandades neile tegevusi vanglas karistuse kandmise ajal, oleks mõistlik keskenduda just sellele keskkonnale ja sõpruskonnale, kellega isikud vabaduses kokku puutuvad. Eelkõige nende kinni peetavate puhul, kes on internaalse kontrollkeskmega, tuleks riskihindamisel enam tähelepanu pöörata just sõpradele ja tuttavatele. See seletaks ka mõjutatavust, mis ilmneb grupiviisilistes kuritegudes. Mida paremini teab hindaja põhjus-tagajärg seoseid, seda adekvaatsemalt oskab ta ka leida võtme väärtushinnangute ja hoiakute muutmiseks.

¹ Õiguskantsleri 2008. aasta ülevaade. Tallinn, 2009.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada kinnipeetava arusaama perekonna osast tema kuritegelikule teele sattumisel.

Eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi ankeetküsitluse Viru Vanglas viibinud 27-le laps - kinnipeetavale, uurimaks nende arvamusi perekonnast, arusaamu päritoluperekonna mõjust elutee kujunemisel. Oluliseks peeti ka vanemate reageeringuid olukorras, kus laps oli toime pannud õigusrikkumisi. Üheks oluliseks küsimuseks antud lõputöö raames oli alaealise enese vastutuse osa toimepandud õigusrikkumiste eest. Uuringus lähtuti J. Rotteri kontrollkeskme teoriast ja kriitilisest mõtlemisest – kuidas hindab alaealine enda poolt sooritatud õigusrikkumisi. Kas ja kui suurel määral ta tajub, et on teinud midagi valesti või peab seda loomulikuks käitumiseks.

Lõputöös püstitatud hüpotees leidis kinnitust osaliselt. Esimene pool hüpoteesist - alaealiste kinnipeetavate arvates on nende perekonnal määrav osa kinnipeetava kuritegelikule teele sattumisel, kinnitust ei leidnud. Küll aga leidis kinnitust see, et osa vastutusest enda kuritegeliku eluviisi eest panid nad oma sõpradele. Perekonda selles ei süüdistatud.

J. Rotteri kontrollkeskme teooriat kasutades ilmnes lõputöös, et alaealiste kinnipeetavate hulgas oli valdavalt *internaalse* ehk sisemise *kontrollkeskme*ga uuritavaid, kes julgesid võtta vastutuse toimepandud tegude eest enda kanda.

Lõpetuseks lisaksin ühe 17. aastase kinnipeetava mõtted „... Kunagi pole hilja alustada uut elu, peab palju mõistma tahtma. Usun, et igal inimesel on olemas võimalus ausale eluviisile. Olge mõistlikud ja tugevad ning kindlalt leidke oma armastus, see hoiab kuritegevuse eest ning annab sihtmärgi millegi saavutamisel.

РЕЗЮМЕ

Настоящая работа выполнена на эстонском языке, объем работы составляет 48 страницы и содержит 11 таблиц и 18 рисунков. При выполнении работы было использовано 26 литературных источников, 20 из которых, на эстонском языке, 2 источника – на финском и 4 – на английском языке. Работа состоит из теоретической части, эмпирических исследований и анализа полученных результатов.

В теоретической части автор знакомит с теорией Юлиан Роттера о контрольном центре и дает общий обзор правонарушений несовершеннолетних.

Целью эмпирической части работы является выяснение мнения несовершеннолетних заключенных о своей семье, а также выяснение жизненной позиции, которую они в ней получили. Гипотезой работы является утверждение о том, что, по мнению несовершеннолетних заключенных, основной причиной их вступления на криминальный путь, является влияние их друзей и семьи. Для контроля данного утверждения в Тюремной Виру среди несовершеннолетних заключенных посредством анкетирования было проведено количественное исследование. Было опрошено 27 заключенных в возрасте от 15 до 17 лет и проведено сравнительное исследование, результаты которого были проанализированы и сравнены с результатами исследования 2006 года «Поведение несовершеннолетних Эстонии». Ответы на поставленные вопросы были получены в ходе выполнения работы.

Своей работой автор стремится обратить внимание на вопросы роста преступности среди несовершеннолетних, на их поведение и позиции в отношении своей семьи и друзей.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Butler , G., McManus , F. 2002. Psühholoogia. Põgus sissejuhatus. Tallinn : kirjastus "Kupari "

DSM-IV-TR 2000= Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 4.ed. text revision. DSM-IV-TR 2000. Washington: American Psychiatric Assotiation.

Edovald, T. 2005. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas.[Kriminaalpoliitika uuringud IV] Justiitsministeerium

Ginter, J.; Saarsoo, H.; Sootak , J. 2000. Alaealiste õigusrikkumised: Kriminaalõiguslik, menetluslik ja kriminoloogiline aspekt. Juura Õigusteabe AS

Higgins , E.T. 1987. Self-discrepancy: a theory relating self and affect. *Psychological review*, 94.

Hirsjärvi, S., Remes , P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: AS Medicina

Holmes, D.S. 2001. Defense Mechanisms. The Corsini Encyclopedia of Psychology and Behavioral Science. 3 ed. Vol 4.ed. W.E. Craighead, C.B.Nemeroff. New York [etc.]: John Viley& Sons.

Kalle, E. (koost:) 2000. Üliõpilaste kirjalike tööde koostamine ja vormistamine. Tallinn , TTÜ Kirkastus.

Kidron , A. 2005. Isiksus. Isiksuse käsitlusi läänes ja idas. Tallinn. Mondo

Rull, E. 2000. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu Ülikooli Kirjastus

Luukkala, J. 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikkosseuraamusalan koolutuskeskus . Oppikirja 3.

Markina, A. ;Šahverdov-Žarkovski , B. 2007. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut. Justiitsministeerium

McGuire , J. 2000. Kognitiiv-käitumuslikud lähenemised. Sissejuhatus teoriasse ja uuringutesse. Liverpool, HMIP.

Niiberg,T .; Ivari,I . 2000. Abielu Eesti moodi. Maalehe Raamat

Petolai , S. 2002. F II Enesepilt. Inimene isereguleeruva olendina. http://art.tartu.ee/~raivo/k_teooria/arvestus02kevad/StenPetolairef.htm otsitud välja 05.01.2010

Ross, R.- R. 1998 Prosotsiaalse kompetentsuse edendamine: Kognitiiv-käitumuslikud suunad kriminaalpreventsioonis ja kurjategijate rehabilitatsioonis. James W. Hilborn

- Saar, J.** 2007. Kriminaalpsühholoogia. Õigusteaduste õpik. Tallinn: Kirjastus Juura
- Salla, J.; Tamm, K.** 2009. Alaealistega seotud kuritegevus. Kuritegevus Eestis 2008. Tallinn: Justiitsministeerium kriminaalpoliitikaosakond
- Teiverlaur, M.** 2003. Ego kaitsemehhanismid. Kuidas me psühholoogiliselt kaitseme oma mina? Tallinn : Külim.
- Teiverlaur, M.** HARIDUS 3–4/2009 http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/3_42009/24-26.pdf – *otsitud välja 03.01.2010 kell 20.16*
- Tietosanoma OY**, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen Julkaisuja 1/98- lk 67)
- Traat, U.; Markina, A.** 2005. Tallinn: Üldkriminoloogia II. Sisekaitseakadeemia
- Tuulik, M.** 2002. Eetika ja moraal. Tallinn : Kirjastus Ilo.
- Vaillant, G.E.** 1977. Addaption to Life. How the Best an the Brightest Came of Age. Boston, Toronto: Little, Brown and Company.
- Visnapuu, P.** 2003. Kohvilauajutt lastepsühhiaatriga. Sotsiaaltöö, 3,33
<http://www.enl.ee/UserFiles/Organisatsiooni%20tekstid/noortepoliitika/Alaealiste%20kuritegevuse%20v%C3%A4hend.1%C3%B5pparuanne.do>

TABELITE JA JOONISTE LOETELUD

Tabel 1	Vastajate vanus.....	18
Tabel 2	Alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumised.....	20
Tabel 3	Kuritegude põhjused kontrollkeskme teooria järgi.....	21
Tabel 4	Alaealiste peretaust.....	22
Tabel 5	Sõltuvusainete tarbimine perekonnas.....	30
Tabel 6	Vanemate huvi oma laste tegemiste vastu.....	32
Tabel 7	Põhjus-tagajärg seostele mõtlemine.....	33
Tabel 8	Perekonnasisesed reeglid.....	34
Tabel 9	Peamised karistused rikkumiste korral.....	34
Tabel 10	Alaealise vastutus perekonna asjades.....	35
Tabel 11	Alaealise põhjendused oma tegudele.....	36
Joonis 1	Iseseisvumine perest.....	19
Joonis 2	Esimene kokkupuude politseiga.....	20
Joonis 3	Õigusrikkumisi pandi toime.....	21
Joonis 4	Laste läbisaamine isaga.....	22
Joonis 5	Laste läbisaamine emaga.....	23
Joonis 6	Kehaliste karistuste sagedus.....	24
Joonis 7	Materiaalne heaolu – võrdlusuuring.....	25
Joonis 8	Materiaalne heaolu - Viru Vangla.....	25
Joonis 9	Raha saamise viisid.....	26
Joonis 10	Raha kulutamise viisid.....	26
Joonis 11	Ühised ettevõtmised perekonnaliikmetega -Viru Vangla alaealised.....	27
Joonis 12	Ühised ettevõtmised perekonnaliikmetega – Võrdlusuuring.....	27
Joonis 13	Ühine õhtusöök - Viru vangla alaealised.....	28
Joonis 14	Ühine õhtusöök – võrdlusuuring.....	28
Joonis 15	Isiklik kogemus rasketest sündmustest.....	29
Joonis 16	Vanemate alko - narkoprobleemid, omavahelised konfliktid, lahkuminek....	30
Joonis 17	Lähedastega läbisaamine vanglasoleku ajal.....	38
Joonis 18	Suhtlemise viisid.....	39

LISA

Olen Sisekaitseakadeemia üliõpilane Katrin Hannov ja palun abi oma lõputöö kirjutamisel, mis käsitleb alaealise kinnipeetava arusaama enese ja perekonna osat oluliste otsuste tegemisel elus.

A- OSA: SINU ÜLDANDMED

2. Kui vana Sa oled?

- (1) 12-aastane
- (2) 13-aastane
- (3) 14-aastane
- (4) 15-aastane
- (5) 16-aastane
- (6) 17-aastane

3. Olen sündinud Eestis

- 3.1** (1) Jah
(2) Ei, ma sündisin _____

3.2 Kui ei - > siis kui vana Sa olid, kui Sa asusid Eestisse elama?
Ma olin _____ aastane

4. Kus on sündinud Sinu ema?

- (1) Ta sündis Eestis
- (2) Ta sündis teises riigis, täpsemalt _____
- (3) Ta sündis teises riigis, aga ma ei tea, kus täpselt
- (4) Ma ei tea

5. Kus on sündinud Sinu isa?

- (1) Ta sündis Eestis
- (2) Ta sündis teises riigis, täpsemalt _____
- (3) Ta sündis teises riigis, aga ma ei tea, kus täpselt
- (4) Ma ei tea

6. Kas Sa elasid koos oma ema ja isaga?

- (1) Jah, ma elan koos oma ema ja isaga
- (2) Ma elan koos oma emaga
- (3) Ma elan koos oma isaga
- (4) Ma elan koos oma ema ja kasuisa / ema elukaaslasega
- (5) Ma elan koos oma isa ja kasuema / isa elukaaslasega
- (6) Ma elan oma sugulaste peres (nt vanavanemad, tädi, vend/õde....)
- (7) Ma elan hooldusperes
- (8) Ma elan koos kellegi teisega, täpsemalt _____

7. Mis keeles Sa räägid enamasti oma kodustega?

- (1) Eesti keeles
- (2) Minu emakeeles, mis erineb eesti keelest

8. Kas Sind on koheldud halvasti Sinu usuliste tõekspidamiste, keele või nahavärvi pärast?

- (1) Mitte kunagi
- (2) Jah, ühe korra
- (3) Jah, mõned korrad
- (4) Sageli

9. Kas Sinuga koos elaval isal või kasuisal / ema elukaaslasel on töökoht?

- (1) Tal on püsiv töökoht
- (2) Ta tegeleb eraettevõtlusega
- (3) Aeg-ajalt ta töötab
- (4) Ta tahaks töötada, kuid ta ei leia tööd
- (5) Ta ei tööta puude / pikaajalise haiguse tõttu
- (6) Ta on pensionil
- (7) Ta ei käi tööl mingil teisel põhjusel. Täpsusta _____
- (8) Ma ei ela koos isa või kasuisa / ema elukaaslasega

10. Kas Sinuga koos elaval emal või kasuemal / isa elukaaslasel on töökoht?

- (1) Tal on püsiv töökoht
- (2) Ta tegeleb eraettevõtlusega
- (3) Aeg-ajalt ta töötab
- (4) Ta tahaks töötada, kuid ta ei leia tööd
- (5) Ta ei tööta puude / pikaajalise haiguse tõttu
- (6) Ta on kodune / hoolitseb majapidamise eest
- (7) Ta ei käi tööl mingil teisel põhjusel. Täpsusta _____
- (8) Ma ei ela koos ema või kasuema / isa elukaaslasega

11. Kas Sul oli oma tuba?

- (1) Jah
- (2) Ei, ma jagasin tuba teiste pereliikmetega

12. Kas Sinu kodus on arvuti, mida Sul oli lubatud kasutada?

- (1) Jah
- (2) Ei

13. Kas Sul oli oma mobiiltelefon?

- (1) Jah
- (2) Ei

14. Kas Sinu perel on auto?

- (1) Jah
- (2) Ei

SINU PEREKOND

16. Kuidas Sa saad tavaliselt läbi Sinuga koos elava isa või kasuisaga/ema elukaaslasega?

- (1) Saame hästi läbi
- (2) Saame üsna hästi läbi
- (3) Me ei saa eriti hästi läbi
- (4) Meie suhted on halvad
- (5) Ma ei ela koos isa või kasuisa / ema elukaaslasega

17. Kuidas Sa saad tavaliselt läbi Sinuga koos elava ema või kasuemaga / isa elukaaslasega?

- (1) Saame hästi läbi
- (2) Saame üsna hästi läbi
- (3) Me ei saa eriti hästi läbi
- (4) Meie suhted on halvad
- (5) Ma ei ela koos ema või kasuema / isa elukaaslasega

18. Kui sageli Sa võtsid ette midagi koos oma vanemate või teiste täiskasvanud pereliikmetega (nt käisite kinos, jalutasite, matkasite, külastasite sugulasi, käisite spordiüritustel)?

- (1) Sagedamini kui kord nädalas

- (2) Umbes kord nädalas
- (3) Umbes kord kuus
- (4) Mõnel korral aastas
- (5) Umbes kord aastas
- (6) Peaaegu mitte kunagi

19. Mitmel päeval nädalas Sa tavaliselt õhtustasid koos oma vanemate või teiste täiskasvanud pereliikmetega?

- (1) Mitte kunagi
- (2) Ühel päeval
- (3) Kahel päeval
- (4) Kolmel päeval
- (5) Neljal päeval
- (6) Viiel päeval
- (7) Kuuel päeval
- (8) Iga päev

20. Kas Sinu vanemad või teised täiskasvanud pereliikmed teadsid tavaliselt seda, kellega koos käisid Sa väljas?

- (1) Alati
- (2) Mõnikord
- (3) Harva / Mitte kunagi
- (4) Ma ei käi väljas

21. Kui Sa õhtuti käisid väljas, kas vanemad või teised täiskasvanud pereliikmed ütlesid Sulle tavaliselt, mis kell pead Sa tagasi olema?

- (1) Ma ei käi õhtuti väljas
- (2) Ei, nad ei ütle
- (3) Jah, nad ütlevad - > *Kui jah:*

21.1 Kas Sa tegid nii, nagu Sulle öeldi?

- (1) Alati
- (2) Mõnikord
- (3) Harva / Mitte kunagi

22. Kas Sul on isiklik kogemus mõnest järgmisena loetletud raskest sündmusest?

	Ei	Jah
22.1 Venna või õe surm	☐	☐
22.2 Isa või ema surm*	☐	☐
22.3 Mõne teise lähedase inimese surm	☐	☐
22.4 Sinu enda pikaajaline või raske haigus	☐	☐
22.5 Vanema või mõne teise Sulle lähedase inimese pikaajaline/ raske haigus*	☐	☐
22.6 Vanema(te) alkoholi- või narkoprobleemid*	☐	☐
22.7 Vanemate korduvad omavahelised tõsised konfliktid või füüsilised kokkupõrked*	☐	☐
22.8 Vanemate lahkuminek/lahutus*	☐	☐

* Vanemate all on silmas peetud ka hooldus- või kasuvanemaid.

35. Kui mitme Sinu sõbra vanemad on mitte eesti rahvusest?

- (1) Mitte ühegi
- (2) Ainult mõne
- (3) Paljude
- (4) Kõikide

36. Inimesed võivad erineda üksteisest oma rahvusliku päritolu, usu või veendumuste poolest. Kas Sinu vanemad lubasid Sul suhelda teisest rahvusest sõpradega?

(1) Jah

(2) Ei

37. Kui Sa olid koos oma sõpradega väljas, siis (Palun vasta kõikidele küsimustele 37.1–37.9.)

Me ...	Mitte kunagi	Mõnikord	Sageli	Alati
37.1 käisime diskodel või pop- /rock-muusika kontsertidel	☐	☐	☐	☐
37.2 mängisime oma bändis	☐	☐	☐	☐
37.3 jõime palju õlut / muud alkoholi või tarvitasime narkootikume	☐	☐	☐	☐
37.4 lõhkusime või rikkusime lõbu pärast asju	☐	☐	☐	☐
37.5 näppame poest lõbu pärast asju	☐	☐	☐	☐
37.6 tegelesime spordiga	☐	☐	☐	☐
37.7 mängisime arvutimänge või suhtlesime Internetis	☐	☐	☐	☐
37.8 hirmutasime või häirisime lõbu pärast teisi inimesi	☐	☐	☐	☐
37.9 tegime midagi muud (täpsusta)_____	☐	☐	☐	☐

38. Kas Sa nõustud järgmiste noorte vägivaldset käitumist iseloomustavate väidetega? (Palun vasta kõikidele küsimustele 38.1–38.5.)

	Nõustun Täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Üldse ei nõustu
38.1 Natuke vägivalda käib asja juurde	☐	☐	☐	☐
38.2 Jõu kasutamine tagab teiste lugupidamise	☐	☐	☐	☐
38.3 Kui mind rünnatakse, löön vastu	☐	☐	☐	☐
38.4 Ilma vägivallata oleks elu palju igavam	☐	☐	☐	☐
38.5 On täiesti normaalne, et poisid tõestavad ennast füüsilise jõu abil	☐	☐	☐	☐

39. Kas Sa nõustud järgmiste väidetega? (Palun vasta kõikidele küsimustele 39.1–39.12.)

	Nõustun täielikult (1)	Pigem nõustun (2)	Pigem ei nõustu (3)	Üldse ei nõustu (4)
39.1 Ma toimin hetke ajal, võtmata endale mõtlemisaega	☐	☐	☐	☐
39.2 Ma teen seda, mis mulle hetkel naudingut pakub, isegi kui see takistab mõne kaugema eesmärgi saavutamist	☐	☐	☐	☐
39.3 See, mis juhtub minuga lähiajal, läheb mulle rohkem korda kui tulevikus toimuv	☐	☐	☐	☐
39.4 Mulle meeldib ennast aeg-ajalt proovile panna, tehes midagi riskantset	☐	☐	☐	☐
39.5 Mõnikord ma riskin lihtsalt lõbu pärast	☐	☐	☐	☐
39.6 Põnevus ja seiklused on minu jaoks olulisemad kui turvalisus	☐	☐	☐	☐

- 39.7 Ma kaitsen enda huvisid ka siis, kui tean, et see teeb teiste inimeste olukorra raskemaks
- 39.8 Kui minu tegevus häirib teisi, on see mitte minu, vaid nende probleem
- 39.9 Ma püüan saada oma tahtmist ka siis, kui tean, et see põhjustab teistele probleeme
- 39.10 Ma lähen kergesti endast välja
- 39.11 Kui ma olen tõeliselt vihane, hoidku teised minust parem eemale
- 39.12 Kui mul on kellegagi tõsine lahkarvamus, on mul raske sellest rahulikult rääkida ja endast mitte välja minna
- 40. Kas Sinuga on kunagi juhtunud nii tõsine õnnetus (nt sporditrauma või liiklusõnnetus), et Sa vajasisid arstiabi (tõsisem kui marrastus või kriimustus)?**
- (1) Ei
- (2) Üks kord
- (3) _____ korda

B-OSA

1. Sinu haridus: 3-4 kl 5 kl 6 kl 7 kl 8 kl

2. Mitmendat korda viibid karistusasutuses?

- Esimest
- Teist
- Kolmandat
- Neljandat

3. Sinu elukoht enne vangistust?:

- Maal
- Linnas
- Alevis/alevikus

4. Elamispiinaks oli:

- Korter
- Üürikorter
- Talu
- Eramaja

Kui muu variant, siis kirjuta.....

5. Vanemate perekonnaseis:

- Registreeritud abielu
- Vabaabielu
- Lahutatud
- Ei oska öelda

6. Kas Sul oli oma raha kui elasid kodus?

- Jah
- Ei

Kui jah -> siis:

6.1. Kuidas Sa raha said?

.....

6.2. Kuidas (mille peale) Sa raha kulutasid?

.....

6.3. Kas pidid sellest kellelegi aru andma?; Kellele?

.....

Suhted perekonnas

7. Kuidas Sa saad läbi Sinuga koos elava(te) õdede ja vendadega?

- Saame hästi läbi
- Saame üsna hästi läbi
- Ma ei saa eriti hästi läbi
- Meie suhted on halvad
- Mul ei ole õdesid- vendi

8. Kas sa usaldad oma vanemaid(kas Sa tunned, et võid oma vanematega rääkida asjadest mis ei ole Sul läinud hästi)?

- Jah
- Ei

9. Kas tundsid peres kellegi ees hirmu?

- Jah pidevalt
- Vahel
- Ei

9.1. Kui jah-> siis kelle ees ja mis on põhjused?

.....

10. Kas vanematel on sinu jaoks aega, kas tunnevad huvi Sinu tegemiste vastu?(Kas vanemad on huvitatud sellest millega tegelesid, kus ja kellega viibid?)

- Jah -pidevalt
- Harva
- Mitte kunagi

Traditsioonid perekonnas

11. Kuidas sa oma nime said? Kes sulle selle nime pani?

.....

12. Kas tead, kust on sinu esivanemad pärit, (kuhu nad on maetud; kas on ühiseid suguvõsa traditsioone; suviseid suguvõsa kokkutulekuid?)

.....

13. Millistest suguvõsa ühistest traditsioonidest on sinu perekond osalenud: (suguvõsa üritused, sünnid, surmad. Kas käisite perekonnaga ühiselt või käiakse eraldi surnuaial haudu korrastamas, peetakse kadunud sugulastega seotud tähtpäevi meeles?)

.....

Perekonnasisesed reeglid ja sanktsioonid rikkumiste puhul

14. Kas Sinu kodus olid olemas perekonnasisesed reeglid?

- Jah
- Ei

14.1. Kui jah, siis millised need olid?

- Pidin kindlalt kellaajal kodus olema ja teavitama, kui hiljem koju jõuan
- Majapidamistöõde tegemine (näit nõude pesemine vms.)
- Ei tohi varastada
- Ei tohi alkoholi tarvitada
- Ei tohi suitsetada
- Ei tohi valetada
- Ei tohi tarvitada narkootikume

- Ei tohi teist lüüa
- Mingi muu variant:

(loetle).....

15. Kas reeglite rikkumisele järgnes karistus?:

- Jah
- Ei

15.1. Kui jah, siis milline oli karistus reeglite rikkumisel:

- Koduarest
- Ei saanud taskuraha
- Toidust ilma jätmine
- Kehaline karistus
- Arvuti kasutamise keeld
- Teleri vaatamise keeld

Millised veel(loetle).....

16. Alaealise vastutus perekonna asjades: (Mis olid sinu kohustused/ülesanded kodus?)

- Õdede-vendade eest hoolitsemine
- Majapidamisülesannete tegemine
- Toidu muretsemine
- Raha muretsemine
- Vanemate eest hoolitsemine

Midagi veel(loetle).....

17. Tegevused, mida tunnustati perekonnas: (Mis oli see, mille eest sind kiideti ja mille puhul sinu üle uhke oldi? (loetle).....

18. Tegevused, mida tauniti perekonnas: (Mis oli see, mille eest Sind noomiti ja karistati?)

- Varastamine
- Valetamine
- Suitsetamine
- Alkoholitarbimine
- Kaklemine

Midagi veel (loetle).....

18.1. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui said teada et olid valetanud?

18.2. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui said esimest korda teada et olid varastanud?

18.3. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui said teada et olid kakelnud kellegagi?

18.4. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui said esimest korda teada et suitsetad?

18.5. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui olid esimest korda purjus?

18.6. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui olid esimest korda öösel ette teatamata kodust ära?

18.7. Kuidas Su vanemad reageerisid, kui said teada, et oled kutsutud politseisse ülekuulamisele

19. Kas vanemad on Sind kehaliselt karistanud ?

- Jah
- Ei

19.1. Kui vastasid jah, siis kui tihti on Sind karistatud?

- Iga päev
- Iga nädal
- Kuus korra
- Aastas korra- paar

19.2. Millisel kujul see avaldus (mis oli tavaliselt karistuseks)?

.....

20. Kas Sinu peres tarvitatakse sõltuvusaineid:

- Alkoholi
- Tubakat
- Narkootikume
- Alkohol ja tubakat
- Alkoholi- narkootikume
- Ravimeid
- Kõiki
- Ei tarvitata midagi

21. Millal (kui vanalt) toimus Sinu iseseisvumine perekonnast (hakkasid ise enda eest hoolitsema, ise endale ülalpidamist teenima; eraldi elama; ei läinud ööseks koju?):

.....

Õigusrikkumised

22. Kui vana Sa olid, kui Sul tekkisid probleemid, mille tõttu sattusid politssesse?

.....

23. Oled pannud toime õigusrikkumisi, mis Sa arvad, mis olid selle põhjuseks??

- Sõbrad mõjutasid
- Igavusest
- Põnevusest
- Alkoholi mõjul
- Narkootikumide mõjul
- Mõtlematus
- Oli raha vaja
- Olin vihane
- Ei oska öelda

24. Milliseid õigusrikkumisi oled toime pannud?

- Vargus
- Uimastite tarvitamine/omamine
- Röövimine
- Peksmine
- Tapmine
- Vägistamine
- Pettused
- Arvuti kuriteod

Muu(loetle/kirjelda).....

25. Kui Sa panid toime õigusrikkumisi, kuidas reageerisid kodused?

- Negatiivselt (noomisid mind, karistasid mind)
- Nad ei saanud teada
- Ükskõikselt, neid see ei huvitanud

25.1. Kui karistasid, siis kuidas?

Palun kirjelda:.....

26. Õigusrikkumisi panid Sa toime:

- Enamasti üksi
- Koos sõpradega
- Koos vanema(te)ga
- Vahel üksi, vahel koos teistega

27. Kuidas Sulle tundub, kui perekond oleks olnud Sind toetavam ja hoolivam, kas oleksid ka siis sattunud kuritegelikule tee?

- Arvan, et jah
- Arvan, et ei

28. Mis on Sinu enese meelest see põhjus, et sa oled sattunud vanglasse?

- Minu enda valikute tõttu - olen teinud valesid valikuid;
- Sõprade tõttu, kes olid eeskujuks ja kellega koos panin toime õigusvastaseid tegusid;

- Politseile vahelejäamine
- Olin oma tegudes hooletu
- Mind lavastati süüdi
- Midagi

veel(loetle).....

29. Kuidas hindad suhteid oma perekonnaga/lähedastega praegu?

- Väga head (st
- Head (st.....
- Rahuldavad (st.....
- Halvad (st.....
- Ei suhtle nendega
- Mul ei ole lähedasi

30. Kas vanglas viibimise ajal oled oma perekonnaga/lähedastega suhelnud?

- Jah- (siis kellega?).....
- Ei

31. Kui vastasid jaatavalt, siis mil moel suhtlemine aset on leidnud?(võib olla mitu varianti)

- Kirja teel
- Telefoni teel
- Lühiajalised kokkusaamised
- Pikaajalised kokkusaamised
- Vanglas korraldatavad perepäevad(emapäev; isapäev)

32. Kas Sind on vanglasoleku ajal materiaalselt toetatud?

- Jah
- Ei

32.1. Kui vastasid jah, siis kes on olnud need, kes on Sind toetanud?

.....

33. On Sul tehtud plaane ajaks, mil vabaned vanglast?

Jah

Ei

33.1. Kui vastasid jah, siis millised need oleksid?

.....

34. Kellega Sa oled arutanud oma tulevikuplaane?

.....

35. Kes on Su parimad nõuandjad, (kelle nõu on Sinu jaoks hea , keda Sa kuulad)?

.....

36. Kui saaksid aega tagasi keerata, mida teeksid teisiti?

.....

37. Lõpetuseks tahan öelda.....

Tänan, et leidsid aega vastamiseks!